

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Karolína Ághová

REGISTROVANÉ PARTNERSTVÍ A JEHO MOŽNÉ MAJETKOVÉ DŮSLEDKY

Diplomová práce

Doc. JUDr. Michaela Zuklínová, CSc.

Katedra občanského práva

Praha, červen 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem v ní vyznačila všechny prameny, z nichž jsem čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze 28.6.2009

Karolína Ághová

Obsah

Úvod:.....	1
1 Dědictví a právo na ochranu osobnosti.....	2
1.1 Předpoklady realizace dědického práva.....	2
1.2 Dědická způsobilost.....	4
1.3 Důvody dědění.....	5
1.3.1 Dědění ze zákona.....	6
1.3.2 Dědění ze závěti.....	9
1.4 Právo na ochranu osobnosti.....	10
1.4.1 Obsah nároku na ochranu osobnostních práv.....	10
1.4.2 Prostředky ochrany osobních práv.....	11
1.4.3 Omezení všeobecných osobnostních práv.....	12

2	Výživné mezi registrovanými partnery a výživné po zrušení registrovaného partnerství	13
2.1	<i>Pojem vyživovací povinnosti</i>	14
2.2	<i>Kritéria pro poskytnutí vyživovací povinnosti</i>	15
2.3	<i>Vyživovací povinnost mezi partnery</i>	16
2.4	<i>Vyživovací povinnost po zániku registrovaného partnerství</i>	19
2.4.1	Důvody zániku vyživovací povinnosti	21
3	Přechod nájmu bytu a právo užívat byt	22
3.1	<i>Společný nájem bytu</i>	22
3.2	<i>Právo užívat byt</i>	23
3.3	<i>Přechod nájmu bytu</i>	26
4	Práva a povinnosti partnerů a zastupování partnerů	30
4.1	<i>Úprava vzájemných povinností mezi partnery</i>	30
4.2	<i>Zastupování partnerů</i>	31
5	Majetkové vztahy mezi partnery	33
5.1	<i>Základ právní úpravy podílového spoluvlastnictví</i>	33
5.2	<i>Subjekty podílového spoluvlastnictví</i>	35
5.3	<i>Předmět podílového spoluvlastnictví</i>	36
5.4	<i>Vznik a obsah spoluvlastnictví</i>	37
5.5	<i>Převod spoluvlastnického podílu</i>	39
5.6	<i>Zánik a vypořádání podílového spoluvlastnictví</i>	40
5.7	<i>Způsoby vypořádání podílového spoluvlastnictví</i>	42
5.8	<i>Způsoby vzniku podílového spoluvlastnictví</i>	44
5.8.1	Smlouvou	44
5.8.2	Děděním	45
5.8.3	Rozhodnutím státního orgánu	46
5.8.4	Na základě jiných skutečností stanovených zákonem či na základě zákona	46

5.9	<i>Nabývání spoluvlastnického práva k nové věci</i>	48
6	Pokračování v živnosti po smrti partnera.....	50
6.1	<i>Úprava pokračování živnosti po smrti podnikatele</i>	50
6.2	<i>Práva a povinnosti oprávněných osob</i>	51
6.3	<i>Zánik oprávnění zemřelého podnikatele</i>	53
6.4	<i>Pokračování v živnosti po skončení řízení o dědictví</i>	54
7	Společně posuzované osoby pro účely dávek státní sociální podpory a pomoci v hmotné nouzi	55
7.1	<i>Společně posuzované osoby v rámci systému státní sociální podpory</i>	55
7.2	<i>Společně posuzované osoby v rámci pomoci v hmotné nouzi</i>	59
7.2.1	Příspěvek na živobytí	60
7.2.2	Doplatek na bydlení	61
	Závěr:	62
	Použitá literatura:	65
	Seznam zkratk:	67
	Resumé (CZ):	68
	Resume (AJ).....	70

Úvod:

Práva homosexuálů a vývoj těchto práv je nedílnou součástí všech emancipačních snah této minority v průběhu 20. století. Ve struktuře obrany těchto práv se nacházejí dva standardní principy, které reprezentují velké výdobytky civilizovaného světa. Prvním je tolerance, druhým je svoboda jedince. Jsou to kategorie, které slouží ve válce o práva homosexuálů. Tolerance vyžaduje omezení všech výčitek a pocitů nepochopení k homosexuálním lidem v takovém stupni, který postačuje k tomu, aby se pro ně našlo trochu místa v heterosexuálním světě. Vychází se z principu, že homosexualita je dána vrozenými dispozicemi a v podstatě znamená neškodnou deformaci lidské sexuality, která s přirozeností je touhou heterosexuální. Homosexualitou rozumíme trvalou citovou a erotickou preferenci osob stejného pohlaví. Je to celoživotní, neměnný a nezvolený stav, charakterizovaný tím, že jeho nositel je pohlavně přitahován a vzrušován převážně či výlučně osobami stejného pohlaví.¹ Když to tedy není možné změnit, musí se nalézat schopnost tolerance. Druhým základním elementem liberálního jazyka obrany práv gayů a lesbiček je již zmíněná svoboda jednotlivce. Tento princip v zásadě rozšiřuje pojetí obsahu principu tolerance. Je to tak, protože specifikum postulátu svobod individuálních, které jsou vztaheny k situaci homosexuálních osob, se dotýká tolerované skupiny. V tomto smyslu individuální svoboda homosexuálů stanoví obsah mezery, která jim zůstala určena společenskou většinou. Pochopení těchto postulátů svobody jednotlivce se vztahuje k homosexuálním osobám jako osobám soukromým. V souladu s tím mají osoby stejného pohlaví ty stejné možnosti právní institucionalizace svého svazku, protože tím získávají práva ekonomického charakteru.

Právní úprava zákona o RP však nesleduje vytvoření instituce totožné s manželstvím. Ostatně tomu tak není ani ve většině států EU, jejichž právní řád

¹ <http://www.partnerstvi.cz>

obsahuje nějakou úpravu svazku osob stejného pohlaví. K odlišnostem od úpravy práv a povinností plynoucích z manželství patří zejména úprava ve vztazích rodinněprávních, kde se neumožňuje svěření do výchovy nebo osvojení dítěte partnerem, ani se nepřipouští pěstounství nebo poručenství osobami žijícími v partnerském soužití. Zákonná úprava obsahuje rozdíly i v jiných oblastech, jako v úpravě bydlení, kde se neupravuje společný nájem bytu v rozsahu jako u manželů, mimo jiné i z důvodu ochrany pronajímatelů. Zákon o RP dal homosexuální menšině možnost založit partnerské soužití zákonem uznanou formou, s přesně stanoveným rozsahem práv a povinností, a to na základě samostatné právní úpravy.

1 Dědictví a právo na ochranu osobnosti

1.1 Předpoklady realizace dědického práva

Smrt fyzické osoby je událost, která působí zánik způsobilosti mít práva a povinnosti (právní subjektivitu).²

Pojem dědického práva se užívá ve dvojím smyslu. Objektivní smysl zahrnuje souhrn všech právních norem upravujících přechod práv a povinností zůstavitele na jeho právního nástupce. V subjektivním smyslu jde o souhrn práv a povinností svědčících konkrétní osobě, které tato práva a povinnosti přibudou na základě objektivního dědického práva v důsledku události smrti jejího předchůdce. Toto subjektivní dědické právo působí vůči všem.³

Vedle smrti fyzické osoby je dalším předpokladem realizace dědického práva existence práv, zejména vlastnických práv, která mají na dědice přejít.

² MIKEŠ J. Občanské právo hmotné 3. Praha: ASPI, Wolters Kluwer 2007, díl 6, s. 287

³ MIKEŠ J. Občanské právo hmotné 3. Praha: ASPI, Wolters Kluwer 2007, díl 6, s. 288

Pokud jde o vymezení dědictví a jeho obsahu, je třeba vzít v úvahu, že existují práva, která na jiné osoby po smrti zůstavitele přecházejí jinak než úmrtím. Jde zejména o nájem bytu, dále jsou to peněžité nároky zůstavitele vůči zaměstnavateli. Co se týče náhrady za bolest a ztížení společenského uplatnění, tyto nároky zemřelého zaměstnance nezanikají. Nejsou sice předmětem dědictví, ale do výše odpovídající trojnásobku jeho průměrného měsíčního výdělku přecházejí přímo postupně na manžela nebo partnera, děti a rodiče, jestliže s ním v době smrti žili ve společné domácnosti. Předmětem dědictví se stávají jen tehdy, pokud takových osob není. Dále nejsou součástí dědictví ani peněžité nároky z nemocenského pojištění, ze sociálního zabezpečení a pojistné plnění z pojištění osob.⁴

Dalším nutným předpokladem dědického nástupnictví je existence způsobilého dědice. U fyzické osoby je nutné, aby se dožila nápadu dědictví, tedy aby alespoň na krátkou dobu přežila zůstavitele. Již počaté dítě se musí narodit živé, třebaže se tak stane až po smrti zůstavitele. Podmínka, jakou je existence způsobilého dědice v době nápadu dědictví, platí ve stejné míře i pro případného tzv. náhradního dědice. Pokud odpadne původní dědic, který byl závětí povolán k dědění na prvním místě, vstupuje do práv a povinností zůstavitele jako jeho alter ego ke dni jeho smrti.

Přechod práv a povinností zůstavitele na jeho právní nástupce spočívá na principu tzv. univerzální sukcese. Práva a povinnosti, které přetrvávají jeho nositele, tvoří nerozlučný celek. Ten smrtí zůstavitele bezprostředně přechází na dědice, který tím v plném rozsahu vstupuje do právního postavení svého předchůdce. Není k tomu potřeba žádný výslovný úkon. Dědic jako univerzální sukcesor vstupuje do majetkoprávních vztahů svého předchůdce v celé šíři ve všech složkách, bez toho aniž by o existenci jednotlivých práv nebo povinností musel mít povědomí.⁵

⁴ SCHELLEOVÁ I. a kol. Dědictví a dědické právo: Computer Press 2007, s. 28

⁵ MIKEŠ J. Občanské právo hmotné 3. Praha: ASPI, Wolters Kluwer 2007, díl 6, s. 290

1.2 Dědická způsobilost

Pokud jde o fyzickou osobu, které sice svědčí dědický titul, a která vykazuje ke dni zůstavitelovy smrti dědickou způsobilost, může se pro ni stát nepřekonatelnou překážkou pro nabytí dědictví vlastní počínání, kterého se vůči zůstaviteli, popřípadě jemu blízkým osobám dopustila. Do popředí se tak dostává subjektivní, dědicem vyvolaná stránka dědické způsobilosti, popřípadě nezpůsobilosti. V občanském zákoníku se jí týká ustanovení § 469. „Nedědí, kdo se dopustil úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům, anebo zavrženíhodného jednání proti projevu poslední vůle zůstavitelovy. Může však dědit, jestliže mu zůstavitel tento čin odpustil.“ Právní praxe většinou vychází z toho, že by se mělo jednat o trestný čin, za který byl již pachatel odsouzen.⁶

Pokud bychom se měli zamyslet nad zněním § 469 o.z., je na první pohled zřejmé, že ve výčtu osob, proti kterým nelze spáchat úmyslný trestný čin, aniž by dědic ztratil dědickou způsobilost chybí partnerka/partner, i když by to bylo vzhledem k obdobným úpravám v různých zákonech vhodné.

Pojem „dědická nezpůsobilost“ nahradil dřívější výstižnější pojem „dědická nehodnost“, která lépe vystihuje obsah pojmu. Jsou to určité závažné prohřešky k dědění povolané osoby vůči zůstaviteli a jeho rodině, pro které by bylo nespravedlivé, nesprávné a dokonce v rozporu s obecnou morálkou, aby se jí mělo z dědictví cokoli dostat. Mnohé z toho, co může být podle platné právní úpravy příčinou dědické nezpůsobilosti, by mohlo být i důvodem pro vydědění, byl-li provinilec potomkem. Tato možnost však nepřichází v úvahu, chybí-li zůstaviteli pořizovací způsobilost, nebo pokud o daném jednání nemá vědomost. Pro dědickou nezpůsobilost podle ustanovení § 469 o. z. může být vyloučen z dědění jak dědic ze zákona, tak ze závěti.⁷

⁶ SCHELLEOVÁ I. a kol. Dědictví a dědické právo: Computer Press 2007, s. 30

⁷ MIKEŠ J., MUZIKÁŘ L. Dědické právo: Linde Praha 2005, s. 25

Dědickou nezpůsobilostí se postihuje i jednání osoby, která by byla k dědění po zůstaviteli povolána za dědice, jestliže by touto osobou bylo zůstaviteli bráněno o majetku pro případ smrti pořídit závět určitého obsahu, popřípadě zřízenou závět změnit nebo zrušit. Se stejnými důsledky by bylo spojeno potlačení již zřízené závěti jejím zatajením, zničením, ale také její zfalšováním nebo dokonce podvržením.

I když je jednání dědice z uvedených důvodů dědické nezpůsobilosti společensky a se zřetelem k dobrým mravům neúnosné, nemusí vést v důsledku k vyloučení takové osoby z okruhu dědiců, jestliže mu zůstavitel konkrétní jednání vedoucí k dědické nezpůsobilosti odpustil. Vyplývá to z druhé věty ustanovení § 469 o. z.⁸

1.3 Důvody dědění

Občanský zákoník upravuje dva právní důvody dědění – závět' nebo zákon. Jiný důvod dědění není. Na základě těchto důvodů může dojít ke kumulaci titulů. V prvním případě může existovat závět', ale zůstavitel v něm nerozhodl o celém svém majetku. Ohledně zbývajících majetku nastane dědění ze zákona. V druhém případě existuje platná závět', zůstavitel v ní pořídil celým svým majetkem, ale některý ze závětních dědiců nedědí, ať už z jakéhokoli důvodu, takže ohledně jeho podílu nastává dědění ze zákona. A v posledním případě zůstavitel pořídil závět', v níž odkázal veškerý majetek dědicům ze závěti, ale nerespektoval ustanovení občanského zákoníku o neopomenutelných dědicích, a některý z těchto neopominutelných dědiců se dovolal neplatnosti závěti. V tomto případě je závět' v této části neplatná, a tomuto dědici se musí dostat jeho zákonný podíl.⁹

⁸ MIKEŠ J., MUZIKÁŘ L. Dědické právo: Linde Praha 2005, s. 26

⁹ SCHELLEOVÁ I. a kol.: Dědictví a dědické právo. Computer Press 2007, s. 30

1.3.1 Dědění ze zákona

Představa o zařazení uchazečů o dědictví do určitých skupin s předností jedněch před druhými při intestátní dědické posloupnosti by nebyla úplná, kdyby se omezila jen na poznání pozitivní právní úpravy. Východiskem uvedené sestavy dědiců jsou jejich příbuzenské vztahy k osobě zůstavitele, popřípadě spolu s ním ke společným předkům.¹⁰ Dlouhá léta žádný z těchto důvodů lesbické a homosexuální páry nesplňovaly a jen někteří z nich upravovaly své majtkové vztahy pro případ smrti závětí. Proto je zásadním zlomem, že zákon o registrovaném partnerství a na něj navazující změny v občanském zákoníku tuto problematiku vyřešil ve smyslu zařazení partnera do první dědické skupiny.

Pokud budeme mluvit o platné právní úpravě dědění ze zákona, vyplývá z § 473 o. z., zásadní majtkoprávní důsledek pro registrovaného partnera či partnerku. „V první skupině dědí zůstavitelovy děti a manžel či partner, každý z nich stejným dílem.“ V jedné řadě s dětmi je k dědění povolán i pozůstalý manžel či partner. Z dikce zákona nelze dovozovat nic jiného, než že účast pozůstalého manžela či partnera na dědění se zakládá na skutečnostech podávajících se z matričního dokladu, kterým je oddací list nebo doklad o partnerství. Neklade se přitom důraz na soužití ve společné domácnosti.

Mezi partnery nevzniká majtkové společenství, které by bylo obdobou společného jmění manželů, mohou však být podílovými spoluvlastníky podle § 137 a násl. o. z., nebo jim mohou společně náležet majtková práva. Z tohoto pohledu se předmětem dědictví stává pouze ta část společné věci či majtkového práva náležející zůstaviteli.

Pokud se uvolní dědický podíl, který by měl připadnout některému z dědiců této skupiny, přirůstá tento podíl ostatním dědicům, povolaným v této skupině

¹⁰ MIKEŠ J., MUZIKÁŘ L. Dědické právo: Linde Praha 2005, s. 41

k dědění – tzv. akrescence. Nenabude-li však takový podíl zůstavitelovo dítě, dochází ke zvětšení podílů ostatních dědiců z tohoto přírůstku jen tehdy, nemá-li odpadnuvší dědic potomky, kteří by jinak nastoupili na jeho místo. To vyplývá z § 473 o. z.

Dědicům druhé skupiny může připadnout dědictví jen tehdy, nedědí-li ani jeden ze zůstavitelových potomků. Pozůstalý manžel nebo partner sám v první skupině dědiců nemůže dědit. Nedědí-li tedy ani jeden ze zůstavitelových potomků, dědí v druhé skupině manžel, partner, zůstavitelovi rodiče a dále ti, kteří žili se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti, a kteří z tohoto důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele.¹¹

Pozůstalému manželovi nebo partnerovi je v této dědické skupině vyhrazena nejméně jedna polovina dědictví, takže o druhou polovinu se musí stejným dílem podělit ostatní uvedení dědici. Může však připadnout i jen jedinému z nich, např. spolužijící osobě nebo jen otci anebo jen matce zůstavitele.

Každému z dědiců této skupiny až na tzv. spolužijící osobu může připadnout celé dědictví, jestliže mu nikdo jiný nekonkuruje. Tzv. spolužijící osoba nemůže sama v této skupině dědit, takže nedědí-li s ní manžel nebo partner nebo otec či matka zůstavitele, dostává se do společnosti dědiců třetí skupiny.¹²

Ohledně tzv. spolužijících osob vychází zákon z toho, že lidské vztahy mohou být různorodé a proto je pamatováno i na další osoby, které sice nejsou příbuzné, ale jsou na úroveň příbuzných postaveny vzhledem k jejich výjimečnému vztahu vůči zůstaviteli. Každá taková osoba musí splnit požadavky kladené na ni zákonem. Taková osoba musí žít ve společné domácnosti se zůstavitelem, toto spolužití musí

¹¹ SCHELLEOVÁ I. a kol. Dědictví a dědické právo: Computer Press 2007, s. 33n.

¹² MIKEŠ J., MUZIKÁŘ L. Dědické právo: Linde Praha 2005, s. 48

trvat alespoň po dobu jednoho roku před smrtí zůstavitele a z důvodů spoluzití ve společné domácnosti musí tato osoba o tuto společnou domácnost pečovat, nebo být odkázána výživou na zůstavitele.¹³

Zatímco u případných spoludědiců tzv. spoluzijící osoby je jejich příbuzenský vztah k zůstaviteli průkazný matričními doklady, u této osoby jsou zákonem vyžadované předpoklady předmětem dokazování, zejména co se týče společné domácnosti a jejího trvání.

Vedle společné domácnosti, jak je definována v ustanovení § 115 o. z., záleží také na minimální délce soužití ve společné domácnosti alespoň po dobu jednoho roku po smrti zůstavitele, tedy do posledního dne života zůstavitele. Za skončení nebo přerušeni se však nepovažuje, když se spoluzijící osoby zdržují dočasně, bez úmyslu skončit se společnou domácností na různých místech, např. někdo z nich je dlouhodobě upoután na lůžko ve zdravotnickém zařízení.

Pokud bychom se měli zabývat pojmem odkázanosti výživou na zůstaviteli, nelze tuto podmínku chápat tak, že by mělo jít o vzájemnou alimentární povinnost. Odkázaným výživou na zůstavitele je ten, kdo nemá vlastní příjem nebo nemá nikoho, kdo by měl povinnost přispívat na jeho výživu. Spoluzijící osobou může být např. sourozenec, který o něho pečuje nebo o kterého zůstavitel pečuje.

K dědění ve třetí dědické skupině dochází v případě, že nedědí manžel, partner ani žádný z rodičů. V této skupině dědí stejným dílem zůstavitelovi sourozenci a tzv. spoluzijící osoby. Následně se uplatní dědění ve čtvrté dědické skupině, nenabude-li dědictví nikdo z dědiců ve třetí skupině. Ustanovení § 475a o. z. uvádí, že „nedědí-li žádný dědic ve třetí skupině, ve čtvrté skupině dědí stejným

¹³ SCHELLEOVÁ Ilona a kol. Dědictví a dědické právo: Computer Press, 2007, s. 35

dílem prarodiče zůstavitele, a nedědí-li žádný z nich, dědí stejným dílem jejich děti“.¹⁴

1.3.2 Dědění ze závěti

Druhým možným způsobem nabytí majetku zůstavitele je děděním na základě závěti. Již ze samé povahy tohoto právního institutu vyplývá, že přichází v úvahu pouze u fyzické osoby. Pořízení závěti předpokládá náležitý projev vůle za života zůstavitele. S ohledem na zvláštní povahu tohoto právního úkonu závisí jeho platnost na zachování zvláštních formálních, ale i obsahových náležitostí. Je to z důvodů zabránění případnému podvrhu či zfalšování projevu vůle, jakož i jiným pochybnostem o skutečné vůli pořizovatele.

Kdo se stane ze zůstavitelovy vůle dědicem, záleží na něm. Pokud se rozhodne, že chce, aby se dědictví dostalo osobám patřícím do okruhu tzv. intestátní dědické posloupnosti, nebude mít důvod k jinému řešení. Pokud chce, ale za dědice povolat někoho jiného musí tak učinit zákonem požadovaným způsobem. Co se týče pořizovací volnosti, může zůstavitel pro případ smrti nakládat jen s určitým podílem na svém majetku, využijí-li neopomenutelní dědicové svého práva napadnout závěť z důvodů relativní neplatnosti. To se týká neopomenutelných dědiců, kteří nebyli z možnosti dědit vyloučeni platným projevem vůle zůstavitele o vydědění.

Co se týče přínosu relativně nové úpravy registrovaného partnerství a souvisejících úprav přináší významné změny. Do té doby mohl neregistrovaný partner po druhém partnerovi dědit na základě závěti nebo ze zákona jako spolužijící osoba, tedy až ve druhé resp. třetí dědické skupině. V nové úpravě je registrovaný partner roven manželu, dědí v první nebo druhé dědické skupině. Partner ale není neopomenutelným dědicem. I přestože má registrovaný partner stejné postavení jako

¹⁴ MIKEŠ J., MUZIKÁŘ L. Dědické právo: Linde Praha 2005, s. 49n.

manžel není tomu tak v oblasti dědické daně, kde patří do druhé resp. třetí daňové skupiny. Na rozdíl od manžela, který patří do první daňové skupiny.

1.4 Právo na ochranu osobnosti

S dědictvím souvisí i právo partnerky či partnera uplatňovat ochranu osobnosti zemřelé partnerky/partnera. Podle § 15 o. z. po smrti fyzické osoby přísluší uplatňovat právní ochranu její osobnosti manželu nebo partneru a dětem, a není-li jich, jejich rodičům. Toto právo uplatňují tyto taxativně vyjmenované oprávněné osoby nikoli jako dědicové, nýbrž jako zvláštní právní nástupci určení originárně zákonem.¹⁵ Ochranu osobnosti upravuje občanský zákoník v § 11 a násl. Je jím právo každého člověka na ochranu zejména svého života a zdraví, na ochranu své cti a důstojnosti, jakož i soukromí, svého jména a projevů osobní povahy. Za porušení práva na ochranu osobnosti se považuje i diskriminace z důvodu sexuální orientace.

Rozumí se jí tedy občanskoprávní ochrana ryze osobních, resp. osobnostních práv nazývaných též všeobecnými osobnostními právy. Ústavní základ ochrany osobnosti fyzické osoby tvoří Listina zejména v čl. 6 a 7, jmenovitě v čl. 10. Významnou základní úpravu tvoří také Úmluva o ochraně lidských práv a svobod.¹⁶

Je-li porušeno právo na ochranu osobnosti, má daná osoba právo domáhat se ochrany tohoto práva soudní cestou. Pokud zemřela, přechází pak toto právo na její pozůstalou partnerku/partnera a to bez ohledu na to, zda do zásahu osobnostních práv došlo ještě za života nebo až po její/jeho smrti.

1.4.1 Obsah nároku na ochranu osobnostních práv

¹⁵ Knapp, V. a kol., Občanské právo hmotné 1, 4. aktualizované a doplněné vydání, díl 1, Praha: ASPI, a.s., 2005, s. 240

¹⁶ Knapp, V. a kol., Občanské právo hmotné 1, 4. aktualizované a doplněné vydání, díl 1, Praha: ASPI, a.s., 2005, s. 231

Rozsah ochrany všeobecných osobnostních práv je vymezen prostředky, které občanský zákoník k jejich ochraně poskytuje, nepostihuje však všechny možné zásahy do těchto chráněných práv. Ochrana všeobecných osobnostních práv poskytovaná občanským zákoníkem není proto úplná. Například občanskoprávní prostředky se nehodí k ochraně proti všeobecnému ohrožení. Nikdo se nemůže občanskoprávními prostředky podle § 13 o. z., domáhat zlepšení závadné kanalizace v ulici, ve které bydlí. Naopak se může zpravidla s úspěchem bránit proti určitému konkrétnímu neoprávněnému zásahu do svých všeobecných osobnostních práv.¹⁷

1.4.2 Prostředky ochrany osobních práv

Prostředky ochrany osobnosti fyzické osoby jsou jednak specifické, jednak obecné. Ten, jehož osobnostní právo bylo neoprávněným zásahem, který je objektivně způsobilý toto právo porušit, popř. již i ohrozit, se může bez ohledu na zavinění původce zásahu zejména:

- domáhat, aby od pokračování neoprávněných zásahů do jeho práv bylo upuštěno, tedy domáhat se zdržení takových zásahů,
- domáhat se odstranění následků neoprávněného zásahu do svého práva, a to především obnovením původního stavu,
- domáhat se podle povahy věci, aby bylo dáno přiměřené zadostiučinění – satisfakce,

¹⁷ Knapp, V. a kol., Občanské právo hmotné 1, 4. aktualizované a doplněné vydání, díl 1, Praha: ASPI, a.s., 2005, s. 235

- a byla-li neoprávněným zásahem do práva na ochranu osobnosti fyzické osobě způsobena i majetková újma – škoda, spravuje se vznik závazku k náhradě škody či rozsah náhrady škody ustanoveními občanského zákoníku odpovědnosti za škodu.

1.4.3 Omezení všeobecných osobnostních práv

Výše uvedené vymezení prvků osobnostních práv je pouze příkladné. I jiné osobní projevy osobnosti mohou být zákonem chráněny. Existují ovšem i výjimky z této ochrany. Prvním je svolení samotné osoby. Zákon dokonce stanoví, že písemnosti osobní povahy, podobizny, obrazové snímky a obrazové zvukové záznamy týkající se fyzické osoby nebo jejích projevů osobní povahy smějí být pořízeny nebo použity jen se svolením. Vedle svolení se jako právní důvod pro „porušení“ osobnostních práv uplatňují tzv. zákonné licence, přičemž se hovoří o úřední, zpravodajské, vědecké a umělecké zákonné licenci. Konkrétně se jedná o omezení mající povahu v tom, že svolení není třeba, použijí-li se písemnosti osobní povahy, podobizny, obrazové a zvukové záznamy k účelům úředním na základě zákona. Typicky se jedná o podobizny na občanských průkazech. Dále platí, že podobizny, obrazové snímky nebo obrazové zvukové záznamy se mohou bez svolení fyzické osoby podřídit nebo použít přiměřeným způsobem též pro vědecké a umělecké účely a pro tiskové, filmové, rozhlasové a televizní zpravodajství. Ani takové použití však nesmí být v rozporu s oprávněnými zájmy fyzické osoby, což je určitý imperativ, přes nějž u vědecké umělecké a zpravodajské licence nelze jít.¹⁸

Jak již jsem se zmínila, ochrana osobnosti náleží osobě i po její smrti. Ustanovení § 15 o. z., zabezpečuje s ohledem na požadavek zachování piety, památky a vzpomínky ochranu osobnosti fyzické osoby i tehdy, není-li fyzická osoba již naživu a kdy nemá možnost se již sama právně bránit. Osoby, které jsou

¹⁸ Knapp, V. a kol., Občanské právo hmotné 1, 4. aktualizované a doplněné vydání, díl 1, Praha: ASPI, a.s., 2005, s. 241

oprávněné k posmrtné ochraně osobnosti lze rozdělit do dvou skupin. Prvou skupinu tvoří pozůstalý manžel, partner a děti zemřelého. Toto právo může uplatnit samostatně kterákoli z těchto osob. Teprve tehdy, není-li osob, které tvoří prvou skupinu, vzniká podpůrně zvláštní osobnostní právo osobám druhé skupiny, tj. rodičům zemřelého, popř. osvojitelům.¹⁹

Je třeba zdůraznit, že ustanovení o ochraně osobnosti i po její smrti by byla zcela neúčinná, pokud by neexistovala možnost získat určité zadostiučinění v nejširším slova smyslu. Fyzická osoba má právo se zejména domáhat, aby bylo upuštěno od neoprávněných zásahů do práva na ochranu její osobnosti, aby byly odstraněny následky těchto zásahů a aby jí bylo dáno přiměřené zadostiučinění. Vedle toho, pokud by se nejevilo postačujícím obvykle morální zadostiučinění zejména proto, že byla ve značné míře snížena důstojnost fyzické osoby nebo její vážnost ve společnosti, má fyzická osoba též právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích. Zde však takovou újmu bude nutno prokázat. Navíc platí, že veřejné osobnosti musí unést poněkud nižší standart svých osobnostních práv, což ostatně potvrzuje i judikatura, zejména ke vztahu k umělcům, sportovcům a politikům. Pokud však soud již o přiznání peněžitého zadostiučinění rozhodne, přihlíží zejména k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k porušení práva došlo. Vedle uvedených možných následků může poškozené osobě vzniknout určitá škoda. Pokud bude prokázána, má taková osoba nárok na její náhradu od osoby, která tuto škodu způsobila, aniž by byly dotčeny výše uvedené nároky.

2 Výživné mezi registrovanými partnery a výživné po zrušení registrovaného partnerství

¹⁹ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 1. Vydání. Praha:C.H.Beck, 2008, s. 203n.

Vzájemné vztahy mezi členy rodiny a mezi osobami ve vztahu obdobném vztahům rodinným nejsou zdaleka jen vztahy osobní povahy. Majetkové aspekty rodinných vztahů hrály vždy více nebo méně významnou roli.²⁰

Vazba vyživovací povinnosti a práva na výživné na konkrétní osoby má některé významné právní důsledky. Především způsobuje nepřevoditelnost povinností, resp. práva. Vyživovací povinnost nemůže být převedena, a to ani právním úkonem oprávněného, ani dohodou oprávněného a povinného. Právo na výživné, ani jako právo obecně dané zákonem, ani jako právo přiznané rozhodnutím soudu, se podle výslovných ustanovení § 98 odst. 1 věta první zákona o rodině a ustanovení § 12 odst. 5 věta první zákona o registrovaném partnerství- nepromlčuje. Promlčují se však práva na jednotlivá opětuující se plnění výživného, tj. jednotlivé pohledávky výživného.

Právo na plnění výživného ani povinnost výživné poskytovat zásadně nepřipouští započtení, s jedinou výjimkou: proti pohledávce výživného, nejde-li o pohledávku výživného pro nezletilé dítě, je možné započtení dohodou.²¹

2.1 Pojem vyživovací povinnosti

Pojmy „vyživovací povinnost“ nebo „výživné“ jsou synonyma, lze je používat ve stejném významu. Ve starší literatuře se vyskytují také pojmy „alimenty“ či „alimentační povinnost“. V zákoně o rodině nenalezneme žádnou definici ani jednoho z výše uvedených pojmů. Přesto se v právní teorii a právní praxi ustálilo chápání pojmu „výživné“, které vychází z významu a úpravy tohoto institutu v rodinném právu. Na výživné můžeme pohlížet jako na osobní majetkové plnění

²⁰ Radvanová, S. Zuklínová, M.: Občanské právo hmotné 3. Praha: ASPI, Wolters Kluwer 2007, díl 4, s. 149

²¹ Radvanová, S.-Zuklínová, M.: Kurs občanského práva- Instituty rodinného práva, 1. Vydání. Praha, C.H. Beck 1999, s. 167

poskytované za účelem úhrady osobních potřeb mezi osobami v příbuzenském vztahu nebo jiném rodinném či obdobném vztahu. Toto pojetí výživného zahrnuje jednak majetkový aspekt (zabezpečování a úhrada potřeb) a jednak osobní aspekt (vztah mezi konkrétními osobami oprávněného a povinného).²²

Výživné je také plnění, které je povinna poskytovat jedna osoba druhé, a to buď na základě rozhodnutí a podle rozhodnutí, jež bylo vydáno na základě zákona a podle pravidel jím stanovených, anebo na základě dohody, která byla uzavřena na základě zákona, a v souladu s touto dohodou.²³

2.2 Kritéria pro poskytnutí vyživovací povinnosti

První obecně stanovené kritérium odůvodněných potřeb oprávněného směřuje ke stanovení takového rozsahu vyživovací povinnosti, který by pokryl veškeré odůvodněné osobní potřeby oprávněného. To znamená nikoli, který by pokryl jen část potřeb, ale celkové náklady na všechny odůvodněné osobní potřeby oprávněného. Například ještě v 70. letech 20 století se naopak soudní praxe přikláněla ke stanovisku, že odůvodněné jsou jen ty potřeby, které jsou minimální. Změna poměrů a všeobecný růst ekonomické a kulturní úrovně tento postoj mění.²⁴

Druhé obecné kritérium, tj. schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného, v sobě zahrnuje jak subjektivní, tak objektivní faktory. Na toto kritérium mají vliv především různé osobní vlastnosti povinného, jako zdravotní stav, nadání či vzdělání. Na druhé straně má význam také objektivní možnost tyto výše uvedené subjektivní

²² PLECITÝ, Vladimír; SKŘEJPEK, Michal; SALAČ, Josef; ŠÍMA, Alexander. Základy rodinného práva. Plzeň: Aleš Čeňek, 2009, s.99

²³ RADVANOVÁ S. ZUKLÍNOVÁ M. Občanské právo hmotné 3. Praha: ASPI, Wolters Kluwer 2007, díl 4, s. 150

²⁴ Radvanová, S.-Zuklínová, M.: Kurs občanského práva- Instituty rodinného práva, 1. Vydání. Praha, C.H. Beck 1999, s. 169

vlastnosti reálně uplatnit na trhu práce. Obě tato kritéria se odráží v ustanovení § 12 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství.²⁵

Základním rozlišovacím kritériem mezi jednotlivými druhy vyživovací povinnosti je osobní postavení povinného vůči oprávněnému a od něj odvozený osobní poměr mezi povinným a oprávněným. Podle tohoto kritéria rozlišujeme:

- vzájemnou vyživovací povinnost rodičů a dětí,
- vzájemnou vyživovací povinnost mezi ostatními příbuznými,
- vzájemná vyživovací povinnost manželů,
- vzájemná vyživovací povinnost registrovaných partnerů,
- vzájemná vyživovací povinnost rozvedených manželů,
- vzájemná vyživovací povinnost registrovaných partnerů, jejichž partnerství bylo zrušeno,
- právo neprovdané matky na příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů.²⁶

2.3 Vyživovací povinnost mezi partnery

Podle § 10 zákona č. 115/2006 o registrovaném partnerství mají partneři vzájemnou vyživovací povinnost. Pokud jeden z partnerů tuto povinnost neplní, určí soud na návrh některého z nich rozsah, přičemž přihlédne k péči o společnou domácnost. Rozsah vyživovací povinnosti se stanoví tak, aby hmotná a kulturní

²⁵ PLECITÝ, Vladimír; SKŘEJPEK, Michal; SALAČ, Josef; ŠÍMA, Alexander. Základy rodinného práva. Plzeň: Aleš Čeňek, 2009, s.101 n.

²⁶ RADVANOVÁ S. ZUKLÍNOVÁ M. Občanské právo hmotné 3. Praha: ASPI, Wolters Kluwer 2007, díl 4, s. 159

úroveň obou partnerů byla zásadně stejná. Vyživovací povinnost mezi partnery předchází vyživovací povinnosti dětí. Tato úprava vyživovací povinnosti registrovaných partnerů je shodná s úpravou vyživovací povinnosti manželů podle § 91 zákona č. 94/1963 o rodině. Na základě toho můžeme usuzovat na obdobný postup při vzájemné vyživovací povinnosti mezi manžely a partnery.

Na vyživovací povinnost za trvání partnerství nemá vliv, zda povinný partner setrvává ve společné domácnosti nebo nikoli. Soud určí na návrh partnera výživné, a to ode dne, kdy byl návrh podán. Právo navrhnout určení výživného je osobním právem oprávněného partnera.²⁷

Vzájemná závaznost partnerů, na rozdíl od vyživovací povinnosti mezi příbuznými, plyne z principu rovného postavení obou partnerů. Není proto rozhodné, který z partnerů je potřebný a který je naopak schopen druhého vyživovat. Partneři si zpravidla poskytují plnění dobrovolně, aniž si to jako svoji právní povinnost uvědomují.²⁸ Vyživovací povinnost mezi partnery má přednost jak před vyživovací povinností ze strany dětí, tak i před vyživovací povinností ze strany rodičů.²⁹

Vzájemná vyživovací povinnost partnerů vzniká na základě zákona vznikem partnerství a trvá po celou dobu existence až do zániku partnerství. Vzniká a trvá i v takovém partnerství, které trpí nějakou vadou, pro kterou může být prohlášeno za neplatné. Jestliže však vadou stížené partnerství bude prohlášeno za neplatné, zanikne vyživovací povinnost ke dni právní moci rozhodnutí o neplatnosti partnerství.

²⁷ HOLUB M. NOVÁ H. SLADKA HYKLOVÁ J. Zákon o rodině, komentář a související předpisy. Praha:Linde Praha 2007, s. 299

²⁸ PLECITÝ, Vladimír; SKŘEJPEK, Michal; SALAČ, Josef; ŠÍMA, Alexander. Základy rodinného práva. Plzeň:Aleš Čeňek, 2009, s.115

²⁹ Radvanová, S.-Zuklínová, M.: Kurs občanského práva- Instituty rodinného práva, 1. Vydání. Praha, C.H. Beck 1999, s. 180

Způsob plnění vyživovací povinnosti je na samotných partnerech. Většinou dochází ke kombinaci peněžitého a naturálního plnění, kde je zohledněna i péče o společnou domácnost. O způsobu plnění mohou partneři uzavřít dohodu. Bude-li však výživné stanoveno soudním rozhodnutím, je vyživovací povinnost uložena vždy ve formě peněžitého plnění.³⁰

I když zákon neuvádí, že vyživovací povinnost je podmíněna plněním ostatních povinností partnerů, nebylo by možno výživné přiznat vzhledem k ustanovení § 12 odst. 1,2 zákona o RP. Z tohoto hlediska je třeba v každém jednotlivém případě zkoumat, jak partner/partnerka požadující výživné sám plní nebo je ochoten plnit povinnosti vyplývající z uzavřeného partnerství a na základě zjištění v konkrétním případě uvážit, zda přiznání výživného je v souladu se zásadami morálky, tedy zda by nebylo v rozporu s dobrými mravy.

Partner se nemůže zprostit povinnosti poskytovat druhému partneru výživné s poukazem na to, že tomuto partnerovi, který není schopen sám uspokojit své potřeby, je poskytována podpora z prostředků důchodového zabezpečení, případně nemocenského pojištění.

Při vyměřování výživného nelze stejně pojmout úroveň a množství peněz, které mohou partneři spotřebovat. Při hodnocení potřeb partnerů je nutné vycházet z jejich rozdílných osobních, kulturních a pracovních potřeb. Je třeba také přihlídnout k tomu, že k získání vyššího příjmu se vynakládají vyšší částky na obnovu pracovní síly nebo částky potřebné na reprezentaci. V řízení tedy musí být prokázáno, jakou hmotnou i kulturní úroveň oba partneři mají, jakým způsobem je uspokojována, jaké jsou objektivně jejich potřeby a jaké jsou jejich příjmy a výdaje.

31

³⁰ PLECITÝ, Vladimír; SKŘEJPEK, Michal; SALAČ, Josef; ŠÍMA, Alexander. Základy rodinného práva. Plzeň: Aleš Čeňek, 2009, s.115 n.

³¹ HOLUB M. NOVÁ H. SLADKA HYKLOVÁ J. Zákon o rodině, komentář a související předpisy. Praha: Linde Praha 2007, s. 299

Vyživovací povinnost, jakož i povinnost plnit stanovené výživné, zaniká zánikem partnerství bez ohledu na to, jakým způsobem k němu došlo, zda tedy smrtí partnera nebo zrušením partnerství.³²

2.4 Vyživovací povinnost po zániku registrovaného partnerství

Zánikem registrovaného partnerství zaniká vyživovací povinnost mezi partnery a to i v tom případě, že povinnost zanikla na základě zrušení registrovaného partnerství rozhodnutím soudu.³³

Pokud bylo partnerské soužití zrušeno, může podle § 11 odst. 1 zákona o RP bývalý partner, který není schopen se sám živit, žádat od bývalého partnera, aby mu přispíval na přiměřenou výživu podle svých schopností, možností a majetkových poměrů. Nedohodnou-li se, rozhodne soud o výživném na návrh některého z nich soud.

Vyživovací povinnost mezi bývalými partnery se od vyživovací povinnosti za trvání partnerství liší skutečnostmi, které jsou rozhodné pro vznik vyživovací povinnosti, ale také rozsahem této povinnosti a důvody jejího zániku. Dřívější existence partnerství mezi povinným a oprávněným je nutnou podmínkou existence této vyživovací povinnosti, resp. práva na výživné.

Vyživovací povinnost jednoho partnera vůči druhému trvá po dobu, po niž potřebný bývalý partner není schopen se sám živit. Důvody této neschopnosti mohou

³² Radvanová, S.-Zuklínová, M.: Kurs občanského práva- Instituty rodinného práva, 1. Vydání. Praha, C.H. Beck 1999, s. 180

³³ Radvanová, S.-Zuklínová, M.: Kurs občanského práva- Instituty rodinného práva, 1. Vydání. Praha, C.H. Beck 1999, s. 181

být jak subjektivního rázu jako je věk či zdravotní stav nebo objektivního rázu spočívající v nedostatku pracovních příležitostí. Pro založení takové povinnosti, ale musí být zároveň splněn předpoklad schopnosti na straně bývalého partnera. Přiznání výživného nepřichází v úvahu tam, kde by to bylo v rozporu s dobrými mravy resp. zásadami slušnosti.³⁴

Pro posouzení toho, zda partner, který se dožaduje po zrušení partnerství vůči bývalému partnerovi výživného, je či není schopen své potřeby uhradit, nestačí jen zjištění stupně jeho pracovní neschopnosti, ale také je nutné přihlídnout k jeho výdělkovým a majetkovým možnostem.

Pro rozsah vyživovací povinnosti je vedle obecných hledisek rozhodná především zásadní omezující klauzule § 11 odst. 1 zákona o registrovaném partnerství, podle níž může bývalý partner žádat, aby mu druhý toliko přispíval na přiměřenou výživu, v tomto případě navíc výslovně podle schopností, možností a majetkových poměrů druhého partnera, nikoli tedy pouze s přihlédnutím k nim, jak praví ustanovení § 12 zákona o registrovaném partnerství, relevantní jinak pro všechny druhy vyživovací povinnosti.³⁵

Tedy na rozdíl od vyživovací povinnosti za trvání partnerství, kde má být v první řadě zajištěna zásadně stejná životní úroveň obou partnerů, má zde vyživovací povinnost nižší rozsah. Bývalý partner nemá nárok na uhrazení všech životních potřeb, ale pouze na dosažení toho, aby byla zajištěna jeho přiměřená výživa.³⁶

³⁴ Radvanová, S.-Zuklínová, M.: Kurs občanského práva- Instituty rodinného práva, 1. Vydání. Praha, C.H. Beck 1999, s. 181 n

³⁵ Radvanová, S.-Zuklínová, M.: Kurs občanského práva- Instituty rodinného práva, 1. Vydání. Praha, C.H. Beck 1999, s. 181 n.

³⁶ HOLUB M. NOVÁ H. SLADKA HYKLOVÁ J. Zákon o rodině, komentář a související předpisy. Praha:Linde Praha 2007, s. 304 n.

2.4.1 Důvody zániku vyživovací povinnosti

Vyživovací povinnost, resp. právo na výživné zaniká vedle běžných důvodů zániku, jako je zánik odkázanosti na výživné nebo ztráta schopnosti výživné poskytovat také na základě dvou zvláštních důvodů. Tím prvním je sňatek oprávněného či uzavření registrovaného partnerství, tím druhým je dohoda bývalých partnerů o poskytnutí jednorázové částky.

Bývalému partnerovi, který se na trvalém rozvratu nepodílel a jemuž byla zrušením partnerského vztahu způsobena závažná újma, může soud přiznat proti druhému bývalému partnerovi až na dobu 3 let od zrušení partnerského soužití výživné ve stejném rozsahu, v jakém by vznikla vyživovací povinnost v případě, že partnerské soužití by nebylo zrušeno. To vyplývá z § 11 odst. 2 zákona o registrovaném partnerství. Takovéto výživné můžeme nazvat sankční výživné. O jeho rozsahu a trvání neplatí to, co bylo uvedeno o výživném podle § 11 odst. 1 zákona o RP.

Po uplynutí lhůty 3 let nebrání nic tomu, aby bývalý partner uplatnil právo na výživné v rozsahu § 11 odst. 1 zákona o RP.³⁷

Na závěr tohoto oddílu bych se chtěla zmínit ještě o jedné věci a tou je nepřesnost v terminologii v zákoně o RP. Zatímco ustanovení § 1 definuje registrované partnerství jako trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví vzniklé způsobem stanoveným zákonem o RP a v následujících ustanoveních tohoto zákona je tento pojem používán, ustanovení § 11 používá formulaci „partnerské soužití“, přestože tento termín není v zákoně definován a není identický.³⁸

³⁷ Radvanová, S.-Zuklínová, M.: Kurs občanského práva- Instituty rodinného práva, 1. Vydání. Praha, C.H. Beck 1999, s. 183

³⁸ HOLUB M. NOVÁ H. SLADKA HYKLOVÁ J. Zákon o rodině, komentář a související předpisy. Praha:Linde Praha 2007, s. 306

3 Přejchod nájmu bytu a právo užívat byt

Nájem bytu představuje jednu ze základních a v našich končinách stále nejrozšířenějších forem bydlení. Nájmem bytu se rozumí právní vztah mezi nájemcem a pronájmatelem bytu, kterým je nájemci poskytováno zejména právo užívat konkrétní byt. Nejčastějším způsobem vzniku nájemního vztahu pak bude zejména sjednání příslušné nájemní smlouvy s pronájmatelem.³⁹

3.1 Společný nájem bytu

Uzavřením registrovaného partnerství nedochází automaticky ke vzniku společného nájmu bytu, který má jedna z partnerek či jeden z partnerů pronajatý nebo který si jedna strana za dobu trvání pronajala. Chtějí-li partnerky či partneři společný nájem bytu, mohou se s pronájmatelem na společném nájmu bytu dohodnout na základě nájemní smlouvy. To je jediný možný způsob, jak jim společný nájem bytu vznikne. Najímají-li si byt za dobu trvání partnerství, mohou se o společném nájmu dohodnout s pronájmatelem, měla-li jedna strana pronajatý byt již před vznikem partnerství, mohou požádat pronajímatele o změnu nájemní smlouvy. V obou těchto případech je však předpokladem společného nájmu bytu souhlas pronajímatele.

V této souvislosti je potřeba připomenout, že i v případě bytů družstevních je základním právním titulem pro užívání konkrétního družstevního bytu členem bytového družstva platně sjednaná nájemní smlouva mezi bytovým družstvem a takovým členem družstva. Na straně člena družstva tedy nestačí pouhé členství v bytovém družstvu k tomu, aby člen družstva získal oprávnění užívat družstevní byt, ale vedle získání členství v takovém bytovém družstvu musí vždy dojít i k uzavření nájemní smlouvy ke konkrétnímu družstevnímu bytu s družstvem.

³⁹ Philippi, T. Právo a rodina, č. 2/2009-11.ročník, Právní problematika přechodu nájmu bytu

Do příslušných práv a povinností nájemce je však možno v určitých případech vstoupit i jiným způsobem, než je přímé uzavření nájemní smlouvy s pronajímatelem. Jedná se zejména o možnost přechodu nájmu bytu, při níž na osobu, která dosud nebyla nájemcem, ze zákona přejdou práva a povinnosti nájemce z již existující nájemní smlouvy uzavřené mezi pronajímatelem a jinou třetí osobou jakožto nájemcem.

Popsaný přechod nájmu bytu je však možný pouze tam, kde stávající nájemce z určité nájemní smlouvy zemře, nebo trvale opustí společnou domácnost, a zároveň v takovém případě existují osoby, které splňují zákonné předpoklady, aby na ně mohlo právo nájmu daného bytu přejít.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, stanoví částečně odlišná pravidla přechodu nájmu pro byty družstevní a byty nedružstevní (ostatní).⁴⁰

Přestože nedochází uzavřením registrovaného partnerství ke vzniku společného nájmu bytu, vzniká po dobu partnerství partnerce/partnerovi právo užívat byt, který má druhá strana pronajatý, a užívat práva s ním spojená, jako je právo užívat společné prostory a zařízení domu, a požívat plnění, jejichž poskytování je s užíváním bytu spojeno. Toto právo má za trvání partnerství partnerka/partner i proti vůli druhé partnerky/partnera např. v případě sporu mezi partnerkami/partnery.

3.2 Právo užívat byt

Postavení registrovaného partnera se tedy liší od běžné spolužijící osoby. Podobně jako manželovi, který je však zajištěn na základě institutu společného nájmu bytu mezi manžely, vzniká registrovanému partnerovi právo užívat byt druhého partnera bez ohledu na potřebu jeho dalšího souhlasu. Právo užívat byt

⁴⁰ Philippi, T. Právo a rodina, č. 2/2009-11.ročník, Právní problematika přechodu nájmu bytu, s. 13-19

v nájmu druhého z partnerů vzniká již samotným uzavřením registrovaného partnerství. Z tohoto důvodu právo užívat byt na rozdíl od běžných spolužijících osob nezaniká ani pouhým nesouhlasem nájemce.

Z důvodu souhlasu nájemce tyto osoby nejsou povinny přispívat na nájemné nebo na úhrady spojené s užíváním bytu, nevyplývá-li jinak ze smlouvy nebo ze zákona. Naopak, jestliže se registrovaní partneři nedohodnou jinak, je povinen partner s právem užívat byt přispívat na nájemné a úhrady za služby spojené s užíváním bytu v rozsahu, v jakém své právo vykonává. Na rozdíl od běžných spolužijících osob je navíc oprávněn registrovaný partner nájemce bez dalšího zastupovat v běžných věcech.⁴¹

Má-li každý z partnerů samostatně byt v nájmu, vznikne jim právo vzájemně. Právo užívat byt podle ustanovení § 705 a odst. 2 o. z., vzniká pouze jde-li o byt v nájmu, nikoli užívá-li byt registrovaný partner z jiného právního důvodu. Právo užívat byt vzniká pouze v případě, kdy druhý z partnerů je výlučným nájemcem. Pokud není, nevzniká právo společného nájmu bytu ani manžely, nemůže proto vzniknout ani právo partnera na užívání bytu. Tímto právem by totiž bylo podstatně zasaženo do práv ostatních společných nájemců.⁴²

Z § 705a odst. 2 však vyplývá, že uzavřením partnerství nevzniká společný nájem bytu (družstevního bytu), jehož nájemcem je jeden z partnerů. Stejně tak společný nájem bytu nevzniká, pokud se stane jeden z partnerů nájemcem družstevního bytu za trvání partnerství. Ustanovení umožňující vznik společného nájmu bytu dohodou však nejsou dotčena.

Zrušením, popřípadě vyslovením neplatnosti nebo neexistence partnerství, zaniká právo partnera, který není nájemcem bytu, tento byt nadále užívat. Podle §

⁴¹ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. Komentář. 1. Vydání. Praha:C.H.Beck, 2008, s.1097

⁴² Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. Komentář. 1. Vydání. Praha:C.H.Beck, 2008, s 1097

705a odst. 3 tedy zákon spojuje zánik práva užívat byt s třemi případy – zrušením registrovaného partnerství, prohlášením za neplatné nebo prohlášením za neexistenční. Jedná se o případy, kdy právo užívat byt zaniká za trvání práva nájmu druhého registrovaného partnera. Jinak je právo užívat byt plně akcesiorické a zaniká vždy se zánikem nájmu.

Pokud žalobce prokáže, že partnerský vztah již fakticky netrvá, soud rozhodne o zrušení partnerství. K zániku práva užívat byt dochází právní mocí rozsudku.

Registrované partnerství může být prohlášeno za neplatné, jestliže vzniklo přes to, že vstupu do partnerství bránil zákonný zákaz. Registrované partnerství nevzniklo, jestliže prohlášení trpělo podstatnou vadou, spočívající zejména v nedostatku svobodného a úplného projevu vůle, nebo pokud bylo prohlášení učiněno v omylu týkajícím se právního úkonu vzniku partnerství. Partnerství nevznikne ani tehdy, jestliže ani jedna z osob, které prohlášení učinily, nebyla v té době občanem nebo pokud bylo partnerství uzavřeno na základě nepravdivých údajů, které některá z osob vstupujících do partnerství úmyslně uvedla v dokladech požadovaných k prohlášení.⁴³

Přestože občanský zákoník v rámci ustanovení 705a odkazuje na zákon o registrovaném partnerství, je možné se domnívat, že se úprava použije i v případech, kdy registrované partnerství nebo jiný obdobný institut vzniklo podle cizozemských předpisů.

Zákon o registrovaném partnerství neobsahuje na rozdíl od § 18 ZOR vyjádřenou povinnost partnerů žít spolu. Právo užívat byt partnera je upraveno pouze v rámci nájmu bytu. Jestliže však vzniká právo užívat byt v nájmu, tím spíše musí

⁴³ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. Komentář. 1. Vydání. Praha:C.H.Beck, 2008, s 1098

vznikat právo užívat byt ve vlastnictví druhého partnera. Jestliže byt, pak i rodinný dům. Úprava v této oblasti proto přesahuje oblast nájmu bytu. Jde o vyjádření obecného vzájemného práva partnerů spolu žít. V rámci nájmu bytu je pouze zdůrazněna skutečnost, že nevzniká společný nájem bytu mezi partnery.

Pouhá skutečnost, že osoba je registrovaným partnerem neznamena, že musí jít o osobu, která s nájemcem skutečně žije. Je-li tomu tak a mění se počet osob, které v bytě žijí, vzniká mu povinnost tuto skutečnost oznámit pronajímateli.⁴⁴

Pokud jde o právo užívat byt, došlo v některých případech k vyloučení aplikace § 705a odst. 1. Jedná se zejména o služební byty, byty zvláštního určení nebo byty v domech zvláštního určení. Vzhledem k tomu, že se vznikem práva bydlení registrovaného partnera nic nemění na obsahu nájemního vztahu, a ani na povinnostech pronajímatele, není důvod k takovému vyloučení. Ostatně ať už toto právo vzniká či nikoliv, se souhlasem nájemce v takovém bytě bydlet může.⁴⁵

3.3 Přechod nájmu bytu

Pokud partner- nájemce bytu zemře nebo trvale opustí společnou domácnost, stanou se nájemcem bytu jeho děti, partner, rodiče, sourozenci, zeť a snacha, kteří prokážou, že žili v den jeho smrti, resp. opuštění společné domácnosti, ve společné domácnosti a nemají vlastní byt. V tomto případě tedy nedošlo k převzetí právní úpravy společného nájmu u manželů, neboť manžel má před ostatními osobami přednost, partner nikoliv, protože mu nevznikl společný nájem.⁴⁶

⁴⁴ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. Komentář. 1. Vydání. Praha:C.H.Beck, 2008, s. 1095 n.

⁴⁵ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. Komentář. 1. Vydání. Praha:C.H.Beck, 2008, s. 1097

⁴⁶ FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. Rozvody, rozchody a zánik partnerství. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 122

Předpokladem přechodu nájmu bytu jsou obecně: a) existence nájmu bytu, b) jediný nájemce, c) smrt nájemce. K přechodu nájmu bytu může dojít, pouze jestliže nájemcem byl nájemce bytu podle § 685. Neuplatní se, jestliže subjekt užívá byt na základě jiného právního důvodu, např. z titulu vlastnického práva, věcného břemene či odvozeného práva užívání.

Ustanovení o přechodu nájmu bytu nelze aplikovat v případě smrti nájemce služebního bytu, bytu zvláštního určení a bytu v domě zvláštního určení. K přechodu nájmu bytu může dojít pouze v případě, kdy nejde o byt ve společném nájmu. Jestliže je byt ve společném nájmu nebo společném nájmu bytu mezi manžely a zemře jeden z nájemců, použije se § 707 o. z.

Podle 706 odst. 1 věty první se po zemřelém nájemci stávají nájemci děti, partner, rodiče, sourozenci, zeť a snacha nájemce. Výčet těchto osob je taxativní a pořadí takto uvedených osob je pro přechod nájmu nerozhodné. V rámci výkladu 706 odst. 1 vykládá právní praxe pojem společné domácnosti volněji, než je vymezen v § 115 o. z. Konkrétně se nevyžaduje, aby tyto osoby společně uhrzovaly náklady na své potřeby. Kdyby tomu tak totiž mělo být, nájemní právo by nemohlo přejít například na ženaté nebo vdané děti nájemce, které s ním žily v jednom bytě, ale jejichž rodiny vytvářely jinak samostatná spotřební společenství. Nadále je však jednou z podmínek přechodu nájmu trvalé společné soužití těchto osob s nájemcem, tedy musí jít o příslušnost k domácnosti nájemce, vyznačující se souhlasným úmyslem nájemce a spolužijící osoby vytvořit trvalé, předem časově neomezené životní společenství. Nestačí proto, aby tyto osoby nájemce občas navštěvovaly, poskytly mu přechodnou nebo příležitostnou výpomoc v domácnosti. V případě sporu má přihlášení osoby k trvalému pobytu, prohlášení ostatních nájemníků, evidence u lékaře ve zdravotním středisku, doručování pošty nebo podobné skutečnosti jen podpůrný důkazní charakter.

Podmínka společné domácnosti je splněna i tehdy, jestliže nájemce zemřel mimo domácnost ze závažných důvodů např. v nemocnici, nebo jestliže oprávněná osoba pobývala mimo byt, tím se myslí kolej či pobyt na zahraniční stáži.

Ve společné domácnosti s nájemcem nežije podnájemce.⁴⁷

Účelem přechodu nájmu je ochrana faktických uživatelů bytů, které pojila s nájemcem velmi úzká vazba, jejímž projevem je i to, že s ním trvale žili před jeho smrtí, a kteří tak spoléhali na zajištěnost své potřeby a nemohou je okamžitě uspokojit jinak. Toto omezení nesmí být zneužíváno k jiným účelům, např. k získání vhodného bydlení účelovým jednáním.

Na právního nástupce nepřechází veškerá práva a povinnosti zemřelého nájemce, a to přestože vznikly v souvislosti s nájmem bytu. Obecně řečeno přecházejí veškerá práva a povinnosti z nájmní smlouvy, nikoliv však již vzniklé peněžité pohledávky či závazky. Nepřecházejí tedy např. již vzniklé peněžité závazky z titulu vzniklé škody. Pokud jde o závazky nájmného a úhrad za plnění spojená s užíváním bytu, vázaly starší literatura i judikatura jejich přechod na splatnost těchto závazků. Pokud však právo a nájmné a úhradu za užívání již vzniklo, tedy je za dobu do smrti nájemce, nepřecházejí na nového nájemce, třebaže se stalo splatným teprve později. Obdobně to platí i pro případ práva na slevu z nájmného nebo z úhrad za plnění spojená s užíváním bytu. Jestliže tedy nepřechází závazek nájmného nebo z úhrad za plnění spojená s nájmem bytu, nepřechází ani právo a slevu z nich, a to třebaže byla uplatněna teprve později.

Na nového nájemce však přechází povinnost provést drobné opravy nebo odstranit závady a poškození, a to třebaže konkrétní povinnost vznikla již před přechodem nájmu.

Na nového nájemce přecházejí práva a povinnosti ze smlouvy o podnájmu. Nový nájemce může rovněž využít souhlasy pronajímatele k podnájmu nebo

⁴⁷ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. Komentář. 1. Vydání. Praha:C.H.Beck, 2008, s 1911n.

stavebním úpravám. Na druhou stranu nájemce nese důsledky předchozím nájemcem provedených nepovolených stavebních úprav. Nový nájemce nemusí znovu uplatňovat právo na slevu, jestliže právo uplatnil do budoucna již předchozí nájemce.⁴⁸

Pokud bychom měli zkoumat, zda osoba uplatňující právo na přechod nájmu splňuje podmínku neexistence vlastního bytu, patrně bychom při hodnocení vycházeli z judikátu NS ČR, který ve svém rozhodnutí ze dne 30.10.1997 ve věci 2 Cdon 883/96 vyslovil: „ Mít vlastní byt ve smyslu § 706 odst. 1 o.z. znamená disponovat takovým právním titulem, který zakládá právo bydlení, jež podle své povahy slouží k trvalému (nikoli pouze přechodnému) bydlení.“ A podle jiného právního názoru téhož soudu publikovanému v R 20/2001:„ mít vlastní byt ve smyslu § 706 odst. 1 věty první o. z, znamená disponovat takovým právním titulem, který zakládá právo bydlení, jež podle své povahy slouží k trvalému uspokojování potřeby bydlet.“

To znamená, že takovým titulem nedisponuje nejen ten, kdo má jen možnost bydlet v jiném bytě, ale i spoluvlastník domu, který má právní možnost v tomto domě užívat byt. Není tomu tak například u toho, kdo je sice vlastníkem nemovitosti, v níž však nejsou žádné volné byty, jimiž by jako vlastník mohl disponovat pro vlastní bydlení.

Nadále tedy bude třeba zkoumat nejen to, zda nájemci uplatňující právo na přechod nájmu svědčí, nebo nesvědčí právo k jinému bytu, ale také to, zda tento zajišťuje potřeby člověka v jeho materiální a duševní rovině.

Za zmínku v této souvislosti ještě stojí, že existence vlastního bytu, která brání tomu, aby nájem bytu přešel na osobu, která se o něj uchází, nebrání

⁴⁸ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. Komentář. 1. Vydání. Praha:C.H.Beck, 2008, s 1010n.

skutečnost, že takový byt je situován v cizině. Pokud někdo získal právo doživotního bydlení, např. věcným břemenem, nemůže uplatňovat právo na přechod nájmu k jinému bytu, neboť nespĺňuje podmínku neexistence vlastního bytu.

Jsou-li splněny podmínky přechodu nájmu, nastává přechod nájmu přímo ze zákona, není třeba žádného právního úkonu osob, na které nájem přešel, a není ani třeba dohody nebo souhlasu pronajímatele. Není proto nutné pronajímatele o souhlas s přechodem nájmu žádat, je ovšem nezbytné mu skutečnost, že dochází k přechodu nájmu, oznámit.

Zatím nebyl uspokojivě vyřešen stav, kdy právo nájmu přešlo na jiného nájemce, ale pronajímatel odmítá vystavit nájemní smlouvu na jeho jméno.⁴⁹

4 Práva a povinnosti partnerů a zastupování partnerů

Podle § 8 zákona o RP mají partneři v partnerství stejná práva a stejné povinnosti. O záležitostech partnerského soužití rozhodují oba partneři společně. Pokud se nedohodnou v podstatných věcech, rozhodne na návrh některého z nich soud.

4.1 Úprava vzájemných povinností mezi partnery

Při úpravě vzájemného postavení partnerů a rozhodování ve společných záležitostech partnerského vztahu a vzájemného zastupování partnerů v běžných záležitostech se vycházelo z obdobné úpravy vztahů mezi manžely.⁵⁰

⁴⁹ KŘEČEK S. 222 otázek a odpovědí k nájemnímu bydlení. Praha, Leges, 2008, s. 87

⁵⁰ Hrušáková, M. a kolektiv. Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář. 4. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 531

Rovnost partnerů má svůj základ v Listině základních práva a svobod. Jinak se jedná o obsahově shodné ustanovení s § 18 ZOR. Na rozdíl od manželů však partnerům nejsou ukládány další povinnosti, které tvoří obsah § 18 ZOR, zejména povinnost žít spolu a být si věrni.

Smyslem druhé a třetí věty § 8 zákona o RP je dát soudu právo rozhodovat ve věcech konkrétních a významných pro další vztahy partnerů. V tom se také odráží role soudů. Není ani úmyslem zákonodárce, ani záměrem soudní praxe, aby se toto rozhodování stalo pravidlem. Oba partneři jsou zletilí občané, od nichž lze očekávat dostatečnou míru odpovědnosti k tomu, aby svá práva zajištěná právním řádem, uměli prosazovat i v partnerských vztazích za potřebné míry tolerance k životnímu partnerovi. Není proto nemístným požadavkem, aby pouze výjimečně v těchto vztazích musel rozhodovat soud.

Protože se zákona plyne, že rozhodování soudu přichází v úvahu jen v podstatných věcech, platí pro nepodstatné věci, že si je partneři musejí vyřídit spolu, bez možnosti domáhat se zásahu státního orgánu. To je nepochybně rozumné řešení, jinak by tak mohlo docházet k neúměrnému zatěžování soudů o rozhodování marginálních otázek a sporů.⁵¹

4.2 Zastupování partnerů

Partner je oprávněn zastupovat druhého partnera v jeho běžných záležitostech, zejména přijímat za něho běžná plnění, pokud zvláštní zákon nestanoví jinak. Jednání jednoho z partnerů při obstarávání běžných záležitostí partnerství zavazuje oba partnery společně a nerozdílně. To platí i pro závazky vzniklé době trvání partnerství, i v případě, že partnerství následně bylo prohlášeno za neplatné nebo zaniklo. Výše uvedené však neplatí, jestliže jiné osobě bylo známo, že druhý

⁵¹ Hrušáková, M. a kolektiv. Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář. 4. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 59n.

partner účinky vyplývající z výše uvedeného proti ní výslovně vyloučil (§ 9 zákona o RP).

Je nepochybné, že každodenní potřeba v právních vztazích vyžaduje, aby v běžných záležitostech nebyly pochyby o tom, že partner druhého partnera zastupuje. Kdyby tento princip neplatil, znamenalo by to neúnosné ztížení zejména soukromoprávního styku. Proto je rozumným řešením zákona, že běžná plnění může přijímat i druhý partner, aniž by to vyžadovalo další právní záruky, například zmocnění se všemi požadovanými náležitostmi.

Co se rozumí běžnou záležitostí, je těžko definovatelné. Běžnou záležitostí zřejmě bude například přijímání přeplatků za služby spojené s nájmem bytu, nákup základních potravin nebo natankování automobilu. Běžnou záležitostí naproti tomu nebude přijetí vyúčtování za celoroční působení ve vztazích mimo pracovní poměr, například ve vztazích autorských nebo obdobných. Pokud jeden z manželů při obstarávání běžných záležitostí nevybočil ze zákonného oprávnění, jde o záruku pro věřitele, že takové jednání zavazuje oba partnery společně a nerozdílně.

Každý s partnerů je tedy oprávněn zastupovat druhého partnera v jeho záležitostech. Předpokladem takového zastupování je, že jde o záležitosti běžné. Tím se podle zákonného ustanovení rozumí zejména přijímání běžných plnění za druhého partnera. Existuje-li však v tomto ohledu odlišná právní úprava, má přednost (např. poštovní předpisy).

Zákonné zastoupení se neuplatní ani tehdy, jestliže jeden z partnerů, výslovným projevem své vůle vůči třetí osobě vyloučí oprávnění svého manžela, aby jej v běžných věcech zastupoval. Vůči této třetí osobě nebude partner moci toto své zákonné zástupčí oprávnění použít. Nepochybně tedy k platnému vyloučení účinků může dojít jen do budoucna, a nikoli zpětně. Třetí osoba o takovém vyloučení účinků nemůže nabýt vědomost dříve, než k němu došlo.

Zákon upravuje výslovně pouze právní účinky jednání jednoho z partnerů. Jde-li o nikoli běžnou záležitost druhého partnera, partner za svého partnera bez jeho plné moci jednat nemůže. Pokud partner k jednání ve své jiné běžné věci svému partnerovi plnou moc neudělil, popř. pokud tato plná moc neměla náležitosti, které v dané záležitosti zákon požaduje, uplatní se obecná ustanovení občanského zákoníku o jednání bez plné moci, popř. ustanovení o jednatelství bez příkazu.⁵² Jinak řečeno pro právní a soudní praxi se jako nejpříjemnější jeví řešení, aby se v těchto záležitostech, obdobně jak je tomu v ustanovení § 145 odst. 1 o. z., vyžadoval k platnému úkonu souhlas obou partnerů. Je však třeba připustit, aby jinde nikoli jen ve vztazích občanskoprávních, bylo možné dát tento souhlas jakoukoli formou, tj. i ústně nebo mlčky, předem nebo i dodatečně.⁵³

5 Majetkové vztahy mezi partnery

5.1 Základ právní úpravy podílového spoluvlastnictví

Vzhledem k tomu, že zákon o registrovaném partnerství ani občanský zákoník neupravuje žádné majetkové společenství registrovaných partnerů, dopadají na jejich majetkové vztahy ustanovení občanského zákoníku o vlastnictví a podílovém spoluvlastnictví

Základ právní úpravy podílového spoluvlastnictví obsahuje občanský zákoník v § 137 až 142. Základním pojmovým znakem podílového spoluvlastnictví je podíl, který vyjadřuje míru, jakou se spoluvlastníci podílejí na právech a povinnostech vyplývajících ze spoluvlastnictví ke společné věci.⁵⁴

⁵² Radvanová, S.-Zuklínová, M.: Občanské právo hmotné 3. Praha: ASPI, Wolters Kluwer 2007, díl 4, s. 46

⁵³ HOLUB M. NOVÁ H. SLADKA HYKLOVÁ J. Zákon o rodině, komentář a související předpisy. Praha:Linde Praha 2007, s. 61

⁵⁴ Fiala, J. a kol., Občanské právo. Praha: ASPI, a.s., 2006,s. 95

Věc může být podle § 136 odst. 1 o. z. v podílovém spoluvlastnictví více vlastníků. O podílové spoluvlastnictví jde v případě, jestliže jedna a táž věc nerozdělená patří současně více osobám. O spoluvlastnictví však nejde v případě, když věc patří jednomu subjektu, který sám je složen z více osob. V některých případech zákon vyžaduje, aby k zajištění a realizaci zájmů více osob ke stejné věci byl založen subjekt, který má způsobilost k právům a povinnostem.

K výhodám spoluvlastnictví patří možnost vlastnit a užívat tytéž věci více osobám. Naproti tomu nevýhodu spoluvlastnictví lze spatřovat v tom, že jde o právní stav, jehož trvání je nejisté, protože zákon přiznává každému ze spoluvlastníků možnost kdykoli požádat o jeho zrušení.⁵⁵

Podíl může být vyjádřen např. procentem nebo zlomkem. Velikost podílu je dána zejména dohodou spoluvlastníků zpravidla při vzniku spoluvlastnictví. Spoluvlastnický podíl může být také určen např. právním předpisem nebo rozhodnutím soudu, nebo stanoven zůstavitelem v závěti. Není-li výše podílu stanovena, má se zato, že podíly jsou stejné. Velikost podílu má význam ve vzájemném vztahu mezi spoluvlastníky a také při zrušení a vypořádání spoluvlastnictví.⁵⁶

Z hlediska povahy a charakteru spoluvlastnictví rozeznáváme spoluvlastnictví ideální a reálné. V případě ideálního spoluvlastnictví nenáleží žádná reálná konkrétní část společné věci žádnému ze spoluvlastníků, ale všichni spoluvlastníci vykonávají stejná práva a povinnosti ke společné věci. Naproti tomu v případě reálného spoluvlastnictví jednotlivým účastníkům přísluší právo k přesně určené části nedílné věci.

⁵⁵ Knapp, V. a kol., Občanské právo hmotné 1, 4. aktualizované a doplněné vydání, díl 2, Praha: ASPI, a.s., 2005, s. 370

⁵⁶ Plecítý, Vladimír; Vrabec, Josef; Salač, Josef. Základy občanského práva. 4. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 94

V současnosti občanský zákoník v platné podobě vychází z úpravy ideálního spoluvlastnictví, i když v širším kontextu právní řád určitý náznak reálného spoluvlastnictví obsahuje. Jde například o případ úpravy obsažené v zákoně č. 72/1994 Sb., o vlastnictví bytů, vycházející z toho, že vlastnictví jednotky je spojením vlastnického práva k bytu nebo nebytového prostoru a ideálního podílového spoluvlastnictví společných částí domu. Tento stav je pak v literatuře považován za jeden z druhů podílového spoluvlastnictví (vedle spoluvlastnictví ideálního a reálného), v němž je spoluvlastník vlastníkem vymezené části společné věci a s tímto vlastnickým právem je nerozlučně spojeno spoluvlastnictví ideálního podílu.⁵⁷

Podstata podílového spoluvlastnictví spočívá v tom, že každý ze spoluvlastníků věci se podílí na právech a povinnostech vyplývajících ze spoluvlastnictví k věci v tom rozsahu, jenž odpovídá velikosti jeho vlastnického podílu, z čehož vyplývá, že občanský zákoník vychází z vymezení podílového spoluvlastnictví jako vlastnictví ideálního, neboť výše spoluvlastnického podílu neodráží konkrétní reálnou část věci, ale pouze míru, kterou se jednotliví spoluvlastníci podílejí na právech a povinnostech vyplývajících ze spoluvlastnictví se tak jedná vždy o podíly ideální.⁵⁸

5.2 Subjekty podílového spoluvlastnictví

V obecné rovině podílové spoluvlastnictví nemá omezen okruh subjektů, mezi kterými vztah podílového spoluvlastnictví může být založen. Podílovými spoluvlastníky mohou být osoby mající příbuzenský či jiný vztah, ale také osoby bez jakéhokoli vzájemného vztahu. Za určitých zákonem stanovených okolností mohou být podílovými spoluvlastníky i manželé, jestliže dochází za trvání manželství ke společnému nabývání věcí ze zdrojů, které netvoří součást společného jmění

⁵⁷ Králík, M. Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008, s. 23

⁵⁸ Králík, M. Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008, s. 30

manželů. Podílovými spoluvlastníky se stávají partneři, v případě, že nenabývají do výlučného vlastnictví každého partnera.

Z povahy věci vyplývá, že podílové spoluvlastnictví může být tvořeno nejméně dvěma subjekty, přičemž maximální počet spoluvlastníků není právní úpravou stanoven.

Fyzická osoba může být nabyvatelem spoluvlastnického práva k movitým či nemovitým věcem při splnění obecného požadavku na její způsobilost k právům a povinnostem bez všeobecného kvantitativního nebo kvalitativního omezení.⁵⁹

5.3 Předmět podílového spoluvlastnictví

Z § 137 odst. 1 o. z. vyplývá, že předmětem podílového spoluvlastnictví je společná věc. Samotný pojem společná věc je však odvozen od povahy spoluvlastnického vztahu charakterizovaného pluralitou subjektů, nikoliv od povahy věci, která je předmětem spoluvlastnictví, neboť pokud by věc měla následně pouze jednoho vlastníka, nemohlo by se z povahy věci jednat o společnou věc.⁶⁰

Všichni spoluvlastníci se tedy pokládají za jediného vlastníka společné věci. Postavení vlastníka se zřetelem k celé věci mají všichni spoluvlastníci dohromady. Právo každého jednotlivého spoluvlastníka je zásadně omezeno stejnými právy ostatních a může být vykonáváno jen potud, pokud se tím nezasahuje do práv ostatních spoluvlastníků.⁶¹

⁵⁹ Králík, M. Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008, s. 31

⁶⁰ Králík, M. Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008, s. 32n.

⁶¹ Plecítý, Vladimír; Vrabec, Josef; Salač, Josef. Základy občanského práva. 4. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 93

Dosud převládá pojetí, že vlastnictví se v občanském zákonku míní vlastnictví k hmotné věci. Přesto však striktní pojetí, že předmětem vlastnického, resp. spoluvlastnického práva může být výlučně jen věc hmotná, není v praxi vždy zcela důsledně uplatnitelné. V minulosti se praxe s tímto problémem potýkala např. u zaknihovaných cenných papírů, kde se mnozí klonili k názoru o nemožnosti vlastnického práva k takovému cennému papíru. Až novelizace zákona o cenných papírech, provedená zákonem č. 362/2000 Sb., v § 1 odst. 2 stanovila, že na cenné papíry se vztahují ustanovení o movitých věcech, nestanoví-li tento nebo zvláštní právní předpis něco jiného.

Pro pořádek je třeba doplnit, že ustanovení občanského zákonku o podílovém spoluvlastnictví se v některých případech týkají i předmětů občanskoprávních vztahů, které povahu věcí zjevně nemají. Protože však potřeba řádného nakládání s takovými předměty vyžaduje právní úpravu, dochází v některých případech k výslovnému zákonnému odkazu na zákonná ustanovení upravující podílové spoluvlastnictví. Jedná se například o problematiku patentu podle § 16 VynZN nebo obchodního podílu ve smyslu ustanovení § 114 odst. 3 ObchZ.⁶²

5.4 *Vznik a obsah spoluvlastnictví*

Obecný občanský zákoník upravoval otázku vzniku společenství (spoluvlastnictví) takto: „Kdykoli vlastnictví téže věci nebo jedno a totéž právo náleží nerozděleně několika osobám, jest tu společenství. Zakládá se na nahodilé události; na zákoně; na posledním pořízení; nebo na smlouvě.“

Občanský zákoník speciální úpravu vzniku spoluvlastnictví neobsahuje, uplatní se proto obecné způsoby nabývání vlastnictví ve smyslu § 132 o. z. Podílové spoluvlastnictví proto může vzniknout: a) smlouvou, b) děděním, c) rozhodnutím

⁶² Králík, M. Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008, s. 34

státního orgánu, d) na základě jiných skutečností stanovených zákonem či na základě zákona, e) nabýváním spoluvlastnického práva k nové věci, zejména ke stavbě.⁶³

Obsahem podílového spoluvlastnictví jsou práva a povinnosti subjektů. Obsah podílového spoluvlastnictví tvoří jednak ta práva a povinnosti, která jsou obsahem individuálního vlastnictví, ale také práva a povinnosti specifické pro spoluvlastnický vztah. Tato specifická práva můžeme rozdělit do tří skupin:

- práva týkající se vzájemného vztahu mezi spoluvlastníky,
- práva týkající se vztahu všech spoluvlastníků k třetím osobám ohledně společné věci,
- práva týkající se vztahu jednoho spoluvlastníka k ostatním spoluvlastníkům ohledně jeho spoluvlastnického podílu.⁶⁴

Ve vzájemném vztahu mezi spoluvlastníky je rozhodující velikost podílu jednotlivých spoluvlastníků, která určuje, do jaké míry se spoluvlastníci podílejí na právech a povinnostech vyplývajících ze spoluvlastnictví. Je pravidlem, že při užívání věci a nakládání s ní se ve vzájemném vztahu mezi spoluvlastníky uplatní především jejich dohoda. Nemusí tomu tak být vždy. Občanský zákoník již opustil zásadu bezvýjimečné dohody a začal prosazovat tzv. princip majorizace. To znamená, že při hospodaření se společnou věcí již není nutné, aby všichni spoluvlastníci dosáhli dohody. Rozhodná je většina počítaná podle výše podílů.

Ochranu těchto spoluvlastníků zajišťuje občanský zákoník tím způsobem, že pokud půjde o důležitou změnu společné věci, mohou se přehlasovaní spoluvlastníci obrátit s návrhem na soud, aby o této změně rozhodl. Dále zákoník řeší také případy,

⁶³ Králík, M. Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008, s. 35n.

⁶⁴ Fiala, J. a kol., Občanské právo. Praha: ASPI, a.s., 2006, s. 95

v nichž nebude možno dosáhnout většiny, např., proto, že někteří ze spoluvlastníků se odmítnou podílet na rozhodování nebo se dosáhne jen rovnosti hlasů. Také v tomto případě hospodaření se společnou věcí rozhodne na návrh kteréhokoliv spoluvlastníka soud.

Pokud se týká vzájemného vztahu všech spoluvlastníků ke třetím osobám, platí, že se spoluvlastníci považují společně za jeden subjekt. Z právních úkonů týkajících se společné věci jsou oprávněni a povinni všichni spoluvlastníci společně a nerozdílně.

5.5 Převod spoluvlastnického podílu

Vztah mezi jedním spoluvlastníkem a ostatními ohledně spoluvlastnického podílu se výrazným způsobem projevuje při převodu spoluvlastnického podílu. Protože změna v osobě spoluvlastníka je změnou dozajista výraznou, zajišťuje právní řád právní jistotu ostatních spoluvlastníků. Pokud se spoluvlastník rozhodne převést svůj podíl, mohou nastat dvě situace:

1. Převod na osoby blízké, tj. na osoby příbuzné v řadě přímé, sourozence a manžela, nebo jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném, pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní, spoluvlastník na ně může převést svůj podíl bez dalších omezujících podmínek.
2. Převod na osoby jiné – ostatním spoluvlastníkům vznikne předkupní právo. Toto předkupní právo vzniká ze zákona jako následek úmyslu spoluvlastníka převést svůj podíl na jiné osoby než blízké. Výkon předkupního práva bude jednoznačný, jestliže oprávněným spoluvlastníkem bude jen jedna osoba. Jinak se mezi spoluvlastníky předpokládá dohoda, zejména o tom, který z nich předkupní právo využije. Nedojde-li k dohodě, mají spoluvlastníci právo vykoupit podíl, a to v poměru k velikosti svých vlastních podílů. Porušení předkupního práva při převodu spoluvlastnického podílu sankcionuje

občanský zákoník relativní neplatnosti smlouvy, kterou spoluvlastník převedl podíl na jinou osobu a nerespektoval zákonné předkupní právo ostatních spoluvlastníků. Jde zcela o speciální následek porušení předkupního práva. Soudní praxí není dosud zcela jednoznačně potvrzen závěr, že spoluvlastník může využít i možnosti, které vyplývají z obecné regulace následků porušení předkupního práva, tj. zejména, zda se může na nabyvateli domáhat, aby mu podíl nabídl ke koupi. S ohledem na charakter věci, především na poměr speciální úpravy předkupního práva při převodu spoluvlastnického podílu k obecné regulaci předkupního práva, lze uvedený závěr akceptovat.

K důležitým znakům spoluvlastnictví patří, že jde o právní vztah, k jehož zachování nemůže být žádný ze spoluvlastníků nucen. Naopak platí, že každý ze spoluvlastníků může – nedojde-li mezi spoluvlastníky k dohodě – podat u soudu návrh, aby spoluvlastnictví zrušil.⁶⁵

5.6 Zánik a vypořádání podílového spoluvlastnictví

Podílové spoluvlastnictví může zaniknout obvyklými způsoby, kterými dochází k zániku individuálního vlastnictví. Jak již bylo uvedeno, z povahy podílového spoluvlastnictví jako občanskoprávního vztahu vyplývá, že nelze nikoho nutit, aby nadále setrval ve spoluvlastnickém vztahu. Proto zákon připouští také jeho zrušení. Ke zrušení spoluvlastnictví může dojít dohodou nebo rozhodnutím soudu na návrh některého spoluvlastníka.

⁶⁵ Knapp, V. a kol., Občanské právo hmotné 1, 4. aktualizované a doplněné vydání, díl 2, Praha: ASPI, a.s., 2005, s.376

Občanský zákoník upřednostňuje z uvedených způsobů zrušení spoluvlastnictví dohodou, která umožňuje řešení situace podle shodně projevené vůle spoluvlastníků. Je-li předmětem spoluvlastnictví nemovitost, musí být dohoda písemná, a je-li předmětem spoluvlastnictví nemovitost evidovaná v katastru nemovitostí, je nezbytný vklad do katastru.

Dohodou je třeba provést i vzájemné vypořádání mezi spoluvlastníky. Vypořádáním se rozumí konečná a úplná likvidace spoluvlastnictví. Způsob vypořádání je ponechán zcela na dohodě spoluvlastníků. Forma dohody o vypořádání musí být písemná, jen pokud je předmětem nemovitost. Jestliže však dohoda o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví neměla písemnou formu, je každý ze spoluvlastníků povinen vydat ostatním na požádání písemné potvrzení o tom, jak se vypořádali. Dohoda o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví jako dvoustranný právní úkon musí splňovat veškeré obecné náležitosti právních úkonů, což je předpokladem její platnosti.

Nedojde-li ke zrušení a vypořádání spoluvlastnictví dohodou, zruší a provede vypořádání na návrh některého spoluvlastníka soud. Důvody, pro něž lze požadovat zrušení a vypořádání spoluvlastnictví, mohou být různé, eventuálně se lze domáhat zrušení i bez vážných důvodů.

Zrušení a vypořádání spoluvlastnictví představují dvě fáze, kdy zrušení spoluvlastnictví je nezbytným předpokladem a předchází jeho vypořádání. Z použité dikce „zruší spoluvlastnictví a provede vypořádání“ usuzovala soudní praxe, že soud byl povinen zrušit spoluvlastnictví a provést jeho vypořádání. Nyní má soud možnost odkazem na § 142 odst. 2 návrh na zrušení a vypořádání spoluvlastnictví příkázáním věci za náhradu nebo prodejem věci a rozdělením výtěžku z důvodů hodných zvláštního zřetele zamítnout. Tato možnost se nevztahuje na případy, kdy lze zrušit a vypořádat podílové spoluvlastnictví reálným rozdělením věci.

Po zrušení spoluvlastnictví je nutné provést jeho vypořádání, neboť nelze zrušit spoluvlastnictví, aniž by přitom nebylo provedeno jeho vypořádání.

Při soudním řízení není soud vázán návrhy účastníků v tom, jak se má vypořádání provést, a může se rozhodnout i pro jiný způsob, než bylo navrženo. Soud pouze nemůže nařídit prodej věci a rozdělení výtěžku podle výše podílů v případě, má-li o věc zájem některý ze spoluvlastníků, který může zajistit její účelné využití a je schopen ostatním spoluvlastníkům poskytnout přiměřenou náhradu.

5.7 Způsoby vypořádání podílového spoluvlastnictví

Vypořádání podílového spoluvlastnictví provádí soud podle § 142 odst. 1 jedním ze tří způsobů:

- reálným rozdělením věci podle výše podílů,
- přikázáním věci jednomu nebo více spoluvlastníkům,
- prodejem věci a rozdělením výtěžku podle výše podílů.

Reálné rozdělení věci je nejpřirozenějším způsobem zániku spoluvlastnických vztahů. Reálné rozdělení věci však musí být možné, např. u pozemku. Za případy, kdy reálné rozdělení, zejména nemovitostí, není možné, lze považovat situace, kdy by části vzniklé rozdělením nemohly sloužit vlastníkovým způsobem, jaký odpovídá povaze věci. U staveb vychází judikatura z požadavku možného vertikálního rozdělení, popř. i podle jiného hlediska tak, že by se bývalí spoluvlastníci stali vlastníky reálné části budovy. Reálné rozdělení se připouští jen tehdy, jestliže na základě stavebních úprav podle stavebních předpisů vzniknou samostatné budovy. (R 108/67)

V případě, že rozdělení věci není možné, může soud rozhodnout o druhém ze způsobu vypořádání, a to přikázat věc jednomu nebo více spoluvlastníkům. Další podmínkou použití tohoto způsobu je zájem o věc alespoň jednoho ze spoluvlastníků. Soud nemůže věc přikázat třetí osobě, např. potomkovi nebo manželovi spoluvlastníka. Z toho vyplývá, že soud může věc přikázat jen spoluvlastníkovi. Hledisko pro rozhodování soudu stanoví občanský zákoník tak, že soud přihlédne k tomu, aby věc mohla být účelně využita.

Jestliže soud vypořádává spoluvlastnictví přikázáním věci, musí určit přiměřenou náhradu za podíly těch spoluvlastníků, kteří ze společenství vystupují. Podle nejnovější judikatury nelze při určení přiměřené náhrady vycházet z tzv. ceny zjištěné (vypočtené pouze podle cenového předpisu), ale je nutno respektovat cenu obecnou (cenu, za kterou by se věc prodala v dané době a daném čase podle nabídky a poptávky).

Poslední způsob vypořádání se uplatní až tehdy, nebylo-li možné využít způsobů předcházejících, kdy není rozdělení věci dobře možné a věc nechce žádný ze spoluvlastníků. Pak soud nařídí prodej věci a výtěžek rozdělí podle podílů. Vlastní prodej se provádí podle § 348 o. s. ř. o rozdělení společné věci, konkrétně podle ustanovení občanského soudního řádu o prodeji movitých věcí nebo nemovitostí.

Podílové spoluvlastnictví je chráněno obdobně jako vlastnické právo, přičemž každý ze spoluvlastníků má právo domáhat se ochrany zákonem stanovenými prostředky.⁶⁶

⁶⁶ Plecítý, Vladimír; Vrabec, Josef; Salač, Josef. Základy občanského práva. 4. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 96n.

5.8 Způsoby vzniku podílového spoluvlastnictví

Podle § 132 odst. 1 o. z., vlastnictví věci lze nabýt kupní, darovací nebo jinou smlouvou, děděním, rozhodnutím státního orgánu nebo na základě jiných skutečností stanovených zákonem.

5.8.1 Smlouvou

V těchto případech se jedná o nabývání spoluvlastnického práva na základě dvoustranného (případně vícestranného) právního úkonu. Zpravidla se nejedná o speciální typ smlouvy, který by se přímo na základě ustanovení zákona dotýkal podílového spoluvlastnictví, ale o obecný typ smluvního vztahu, kterým dochází k založení spoluvlastnictví. V případě smluvního nabytí spoluvlastnického práva jde buď o případ, kdy na straně nabyvatelů vystupuje více osob, které nabývají předmět smlouvy do podílového spoluvlastnictví, nebo o případ, kdy předmětem převodu je pouze spoluvlastnický podíl v situaci, kdy věc byla dosud ve výlučném vlastnictví jedné osoby.

Ve vztahu ke smluvnímu nabývání spoluvlastnictví pak platí obecný režim vzniku vlastnictví, nestanoví-li zvláštní zákony jinak. Obvykle platí, že tam kde věc nabývá záměrně současně více nabyvatelů, je s tímto nabývacím úkonem spojena i dohoda účastníků tohoto vztahu o založení spoluvlastnictví. Naproti tomu ale pouhé poskytnutí peněžitého příspěvku na zakoupení věci bez dalšího nezakládá podílové spoluvlastnictví poskytovatele a kupujícího v poměru podle poskytnutého příspěvku celé kupní ceně.

V praxi někdy panují určité nejasnosti ohledně nabývání majetku ve vztazích mezi registrovanými partnery z pohledu, zda lze uvažovat o nějaké formě „společného jmění“ či majetkového společenství v těchto vztazích. Zatímco například vztah druha a družky není ošetřen žádnou speciální úpravou, tzv. registrované partnerství je upraveno zákonem o registrovaném partnerství. Tyto

osoby mohou nabývat majetek buď do svého výlučného vlastnictví, nebo společně do spoluvlastnictví podílového, a jejich právní režim se tak neliší od nabývání majetku vícero osobami bez mezi nimi existujícího vztahu. Dojde-li pak k nabytí majetku do spoluvlastnictví, uplatní se obecný občanskoprávní režim podílového spoluvlastnictví. Tento právní režim může být dán pro společné nabytí věcí těmito osobami, nabývají-li je však samostatně, jedná se o nabývání do výlučného vlastnictví jednotlivých osob tvořících takový svazek

Pro úplnost je třeba dodat, že stanovení výše spoluvlastnických podílů nabyvatelů není podstatnou náležitostí smlouvy, neboť absence jejich určení nevede k neplatnosti smlouvy, protože v takovém případě platí stejná výše spoluvlastnických podílů.⁶⁷

5.8.2 Dědění

I v rámci úpravy dědického práva může dojít ke vzniku spoluvlastnictví. Právní úprava to výslovně připouští a upravuje jak ve vztahu k dědění ze závěti, tak také dědění ze zákona. Ve vztahu k dědění ze závěti má takový postup oporu v § 477 odst. 1 o. z., podle kterého „v závěti zůstavitel ustanoví dědice, popřípadě určí jejich podíly nebo věci a práva, která jim mají připadnout. Nejsou-li podíly více dědiců v závěti určeny, platí, že podíly jsou stejné.“ Ve vztahu k dědění ze zákona pak uvedený spoluvlastnický vztah může být založen v intencích občanského zákoníku.

V obecné poloze je nabytí spoluvlastnictví v rámci dědictví reflektováno zvláště dvěma možnými variantami. V prvním případě je předmětem dědictví po zůstaviteli pouze jemu svědčící spoluvlastnický podíl k určité věci; dochází pak ke změně v okruhu spoluvlastníků a také k možným změnám v počtu spoluvlastníků; v druhém případě je předmětem dědictví věc ve výlučném vlastnictví zůstavitele a k založení spoluvlastnictví dochází až na základě výsledků dědického řízení

⁶⁷ Králík, M. Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008, s. 38n.

Odborná literatura vztahující se ke sféře dědického práva vychází z toho, že při nabývání dědictví smrtí zůstavitele mají dědicové vůči dědictví a mezi sebou navzájem takové postavení, jaké mají spoluvlastníci. Dědici, kteří dědictví neodmítlí, jsou od okamžiku smrti zůstavitele považováni za podílové spoluvlastníky.⁶⁸

Z právních úkonů, týkajících se věcí nebo majetkových práv patřících do dědictví, jsou oprávněni a povinni vůči jiným osobám společně a nerozdílně, přičemž jejich dědický podíl vyjadřuje míru, jakou se navzájem podílejí na jeho právech a povinnostech.

Dědic má právo na ochranu vlastnického práva, byť tato nebyla dosud předmětem řízení o projednávání dědictví.⁶⁹

5.8.3 Rozhodnutím státního orgánu

Vlastnické právo lze nabýt i na základě pravomocného rozhodnutí státního orgánu, a to jak soudu, tak správního orgánu. Soud rozhoduje o nabytí vlastnictví při zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví, při příkázání neoprávněné stavby vlastníku pozemku a také za určitých okolností při zpracování cizí věci.⁷⁰

5.8.4 Na základě jiných skutečností stanovených zákonem či na základě zákona

⁶⁸ Králík, M. Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008, s. 41n.

⁶⁹ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. Komentář. 1. Vydání. Praha:C.H.Beck, 2008, s. 754

⁷⁰ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. Komentář. 1. Vydání. Praha:C.H.Beck, 2008, s. 755

V této rozsáhlé skupině případů nabytí spoluvlastnického práva lze uvést zejména následující:

1. Vydržení – představuje jeden z originárních způsobů nabytí vlastnického práva za podmínek obsažených v § 134 o. z., kde ve vztahu k nabytí spoluvlastnického práva mohou v zásadě nastat dvě varianty. Poměrně ojedinělými jsou případy, kdy dochází k vydržení samotného spoluvlastnického podílu jednoho subjektu, neboť takový případ vyžaduje mimo jiné oprávněnou držbu věci ve směru, že držitel je spoluvlastníkem takové věci. Častějšími jsou případy, kdy stávající existující spoluvlastníci mohou nabýt spoluvlastnické právo k další věci vydržením, jestliže společně vykonávají držbu k takové věci (nebo její části) v dobré víře, že jsou jejími spoluvlastníky. Pokud by uvedený předpoklad, byť i jen u jednoho ze spoluvlastníků, splněn nebyl, nemohlo by dojít vydržením k nabytí spoluvlastnického práva.
2. Přírůstky, plody a užitky – za přírůstky věci je třeba považovat to, co k věci přirostlo a stalo se její součástí, a také co od ní bylo při obvyklém hospodaření odděleno při zachování její podstaty a tvoří samostatnou věc. Naopak co bylo z věci odděleno mimo „obvyklé hospodaření“ nelze za přírůstek považovat; jde o nabytí vlastnictví v důsledku dělení věci a vlastníkem se stává vlastník věci původní.
3. Zpracování – uvedené zákonné ustanovení v poslední větě § 135b odst. 1 o. z., obsahuje zvláštní způsob řešení zpracování cizí věci tam, kde podíly obou účastníků jsou stejné a účastníci se na vlastnickém režimu nedohodli. V těchto případech zákon zakládá rozhodovací oprávnění soudu rozhodnout o právním režimu ke zpracované věci. Ačkoliv zákon v daném směru neobsahuje výslovné ustanovení, lze mít zřejmě za to, že mezi účastníky je založeno podílové spoluvlastnictví a lze na existující právní vztah použít ustanovení o podílovém spoluvlastnictví s výjimkou způsobu zrušení a vypořádání spoluvlastnictví spočívajícím v rozhodnutí soudu podle

ustanovení § 142 o. z., neboť toto obecné ustanovení je vyloučeno speciálním ustanovením § 135b o. z. Zákon nehovoří, jakým způsobem může soud rozhodnout; ze systematického zařazení uvedeného ustanovení v části týkající se nabývání vlastnického práva lze soudit, že soud může rozhodnout toliko o vlastnickém právu jednoho z účastníků s přípuštěnou krajní možností přikázání věci do spoluvlastnictví. Uvedený závěr o přikázání věci do spoluvlastnictví však vyvolává jisté obtíže tehdy, jestliže by již věc v podílovém spoluvlastnictví byla, neboť v takovém případě by měla být věc přikázána do podílového spoluvlastnictví, ačkoli by se v něm již nacházela.

Přikázáním do podílového spoluvlastnictví rozhodnutím soudu by mohlo mít praktický dopad zřejmě jen v tom, že v případě neshod by bylo možno použít § 142 o. z., a tam uvedené způsoby zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví. Je ovšem otázkou zda měl takový závěr zákonodárce na mysli a není v praxi lepší přijetí závěru, že věc se nachází v podílovém spoluvlastnictví, které může být vypořádáno pouze rozhodnutím soudu o určení výlučného vlastníka s rozhodnutím o náhradě pro druhého účastníka.⁷¹

4. Další skutečnosti – k této kategorii lze přiřadit další zákonem předvídané případy. Jde o výjimečné způsoby nabývání vlastnického práva, nicméně v transformačním období v první polovině 90. let minulého století to nebylo neobvyklé.⁷²

5.9 Nabývání spoluvlastnického práva k nové věci

⁷¹ Králík, M. Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008, s. 42n.

⁷² Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. Komentář. 1. Vydání. Praha:C.H.Beck, 2008, s. 757

Nabývání spoluvlastnického práva k nové věci je v praxi poměrně frekventované zejména ve vztahu ke zhotovované stavbě nebo v případě její zásadní přestavby, dojde-li k zániku původní stavby.⁷³ Stavba jako samostatný předmět právních vztahů vzniká v okamžiku, v němž je vybudována do takového stadia, od něhož počínaje všechny další stavební práce směřují již k dokončení takto druhově i individuálně určené věci.⁷⁴

Vlastnictví k nově zhotovené stavbě nabývá ten, kdo stavbu uskutečnil s projeveným úmyslem mít ji pro sebe (stavebník). Komu bylo adresováno rozhodnutí o stavebním povolení, resp. obdobný akt podle stavebního zákona, není samo sobě rozhodné. Vlastníkem stavby se stává stavebník bez ohledu na to, zda stavěl z vlastního nebo cizího materiálu.⁷⁵

Lze vycházet ze závěrů vyslovených v Rc 16/1983, že pro posouzení vzniku podílového spoluvlastnictví k domu nebo jiné stavbě postavené společnou činností více osob je rozhodující dohoda uzavřená mezi nimi o založení spoluvlastnických vztahů, která nemusí být písemná, a není ani nezbytné, aby se v ní účastníci dopředu dohodli na velikosti spoluvlastnických podílů. Z obsahu dohody však musí být zřejmé, že účastníci chtěli založit podílové spoluvlastnictví ke stavbě, např. s tím, že velikost podílu bude záviset na míře participace jednotlivých účastníků dohody na postavení stavby; pokud podíly nebyly dohodnuty, jsou stejné.

Dohoda o založení podílového spoluvlastnictví ke stavbě může být platně založena pouze v době, která časově předchází vzniku stavby jako věci, způsobilé být předmětem práv a povinností. V době existence stavby se účastníci na založení

⁷³ Králík, M. Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008, s. 43

⁷⁴ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. Komentář. 1. Vydání. Praha:C.H.Beck, 2008, s. 757

⁷⁵ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. Komentář. 1. Vydání. Praha:C.H.Beck, 2008, s. 758

spoluvlastnických vztahů již dohodnout nemohou, neboť v době vzniku stavby jakožto způsobilého předmětu právního vztahu již stavba musí mít vlastnický (případně spoluvlastnický) režim, který však následně samozřejmě může být měněn, příp. zrušen.

Závěry o charakteru dohody o založení podílového spoluvlastnictví pak akceptovala i judikatura současná, která dále rozvedla, že podílové spoluvlastnictví může vzniknout i tam, kde stavbu provádí více osob, které o vlastnictví k nové stavbě neuzavřely žádnou dohodu, přičemž z okolností není zřejmé, že mělo jít o stavbu ve vlastnictví jen některé z těchto osob. Stavebníky jsou pak všechny tyto osoby, které se stávají podílovými spoluvlastníky. Tak tomu je zejména pokud více osob bez dohody o vlastnictví ke stavbě zřídí stavbu za účelem jejího společného užívání a podílí se na jejím vzniku vlastní prací i dodáním materiálu, nevyplývá-li z okolností věci ohledně vlastnických vztahů něco jiného.⁷⁶

6 Pokračování v živnosti po smrti partnera

6.1 Úprava pokračování živnosti po smrti podnikatele

Smrtí nezaniká živnostenská oprávnění fyzické osoby vždy a bezvýjimečně. Ustanovení § 13 ŽZ upravuje pokračování živnosti po úmrtí podnikatele. V této specifické úpravě je dán důraz na soukromý i veřejný zájem zachovat kontinuitu podniku.⁷⁷

Po zemřelém podnikateli (fyzické osobě) mohou pokračovat v živnosti po dobu dědického řízení osoby uvedené § 13 odst. 1 písm. a) až e) ŽZ tj. dědicové ze zákona, dědicové ze závěti, pozůstalý manžel a partner i když není dědicem, je-li

⁷⁶ Králík, M. Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008, s.47n.

⁷⁷ Pelikánová, I. Obchodní právo. I. díl, Praha: ASPI, a.s., 2005, s. 254

spoluvlastníkem majetku používaného k provozování živnosti, správce dědictví, insolvenční správce, pozůstalý manžel nebo partner, pokud v živnosti nepokračují dědicové.

6.2 Práva a povinnosti oprávněných osob

Uvedeným osobám vzniká povinnost, hodlají-li pokračovat v provozování živnosti po zemřelém podnikateli, oznámit živnostenskému úřadu toto pokračování, a to ve lhůtě tří měsíců ode dne úmrtí podnikatele, nejedná-li se o správce dědictví, který je ustanoven soudem. Ten takové oznámení musí učinit do jednoho měsíce ode dne, kdy byl do funkce správce dědictví ustanoven, v případě, že se nejedná o správce dědictví ustanoveného na základě závěti ve smyslu občanského zákoníku.⁷⁸

Podle § 480a o. z., vykonává správce dědictví, až do skončení projednání dědictví soudem správu dědictví nebo jeho části, jestliže tak zůstavitel stanovil podle § 480d o. z. nebo jestliže o tom rozhodl soud v řízení o dědictví.⁷⁹

Vzájemné vazby mezi jednotlivými písmeny odstavce 1 nejsou zcela jasné a praxí vyřešené. Přednost má zřejmě okruh osob uvedených v písm. b), následují osoby uvedené pod písm. a). Je-li dědiců více, mohou pokračovat v živnosti všichni nebo jen někteří z nich. Správce dědictví může nastoupit až na posledním místě, nepokračuje-li v živnosti žádný z dědiců, ani pozůstalý manžel, partner nebo v případě, že mezi dědici nedojde k dohodě.

Institut pokračování v živnosti je prolomením zásady, že živnostenské oprávnění je v zásadě vázáno na osobu podnikatele. I bez výslovného ustanovení zákona lze soudit, že při pokračování živnosti mají pokračující osoby právní postavení

⁷⁸ Babšická, V., Živnostenský zákon s komentářem. VIII. Aktualizované vydání. BOVA POLYGON, 2005, s. 49n.

⁷⁹ Hrozinková, E., Živnostenský zákon v praxi, 7. aktualizované vydání. ANAG, 2008, s. 60

podnikatele. Osud živnostenského oprávnění zůstavitele je podřízen vůli dědiců, resp. pozůstalého manžela a partnera. Nemá-li nikdo z nich zájem o pokračování v živnosti ani po přechodné období ani trvale, živnost zanikne automaticky již smrtí podnikatele, přičemž tato okolnost může vyjít najevo až dodatečně.

Jak již bylo řečeno, pokud se osoby dle § 13 odst. 1 ŽZ rozhodnou pokračovat v provozování živnosti po zemřelém podnikateli, mají povinnost oznámit tuto skutečnost živnostenskému úřadu, a to ve lhůtě 3 měsíců ode dne úmrtí podnikatele. Tyto lhůty jsou lhůtami pořádkovými, jejich nedodržení nemá za následek ztrátu práva pokračovat v provozování živnosti. O projevu vůle pokračovat v provozování živnosti vydá živnostenský úřad osobě uvedené v § 13 odst. 1 ŽZ potvrzení.

Osobám pokračujícím v provozování živnosti je uložena povinnost v návaznosti na § 11 odst. 4 ŽZ, ustanovit odpovědného zástupce v případě, že nesplňují zvláštní podmínky provozování živnosti.⁸⁰ U dědiců a pozůstalého manžela dává zákon možnost pokračovat v provozování živnosti i v případě, že „pokračovatel“ nesplňuje všeobecné podmínky provozování živnosti nebo se u něj vyskytla překážka provozování živnosti. Jedná se o nedostatek, který může „pokračovatel“ též zhojit ustanovením odpovědného zástupce. Ten je ustavován také v případě, že osoba pokračující v provozování živnosti nemá pobyt na území ČR, pokud jej tento zákon vyžaduje. Výše uvedené neplatí pro správce dědictví, neboť ten musí splňovat všeobecné podmínky provozování živnosti vždy.

Do skončení dědického řízení nemá pokračování v provozování živnosti za následek vydání změnového živnostenského listu nebo koncesní listiny.⁸¹ „Pokračovatel“ se prokazuje průkazem živnostenského oprávnění zůstavitele a potvrzením živnostenského úřadu o tom, že mu oznámil záměr pokračovat

⁸⁰ Babšická, V., Živnostenský zákon s komentářem. VIII. Aktualizované vydání. BOVA POLYGON, 2005, s. 50

⁸¹ Babšická, V., Živnostenský zákon s komentářem. VIII. Aktualizované vydání. BOVA POLYGON, 2005, s. 50

v provozování živnosti. Pokud by bylo „pokračovatelů“ více, prokazovali by se tito např. ověřenou kopií průkazu živnostenského oprávnění zůstavitele a výše uvedeným potvrzením živnostenského úřadu. Ke změně živnostenského listu nebo koncesní listiny dochází až po skončení dědictvého řízení, kdy osoby oprávněné k pokračování v provozování živnosti na základě výsledku dědictvého řízení musí oznámit živnostenskému úřadu, že hodlají pokračovat v provozování živnosti a to podáním a doložením dokladů prokazující splnění podmínek pro provozování živnosti. Řízení o dědictví končí dnem, kdy usnesení soudu, kterým bylo potvrzeno vypořádání dědictví, nabylo právní moci.⁸²

6.3 Zánik oprávnění zemřelého podnikatele

Živnostenské oprávnění zemřelého podnikatele zaniká:

- smrtí podnikatele, pokud nikdo v živnosti nepokračoval,
- skončením řízení o dědictví, pokud žádná z osob, které v živnosti pokračovaly, nenabyla majetkového práva vztahujícího se k živnosti, nebo
- okamžikem, kdy poslední z jiných osob, které pokračovaly v živnosti, získá vlastní živnostenské oprávnění,
- uplynutím lhůty 6 měsíců ode dne skončení řízení o dědictví, jestliže nedošlo k jeho dřívějšímu zániku výše uvedeným způsobem.

Za pozornost stojí rozdíl úpravy vztahující se k pozůstalému partnerovi vyplývající z odst. 1 a odst. 4 ŽZ:

⁸² Babšická, V., Živnostenský zákon s komentářem. VIII. Aktualizované vydání. BOVA POLYGON, 2005, s. 50

- v odst. 1 se uvádí, že pozůstalý partner může pokračovat v živnosti po úmrtí podnikatele do pravomocného skončení dědického řízení, jestliže je spoluvlastníkem majetku používaného k živnosti nebo je-li dědicem;
- z dikce odst. 4, který upravuje pokračování v živnosti po skončení dědického řízení, na rozdíl od odst. 1, vyplývá, že po skončení řízení o dědictví může pozůstalý partner pokračovat v živnosti jen za podmínky, že nabyl majetkového práva vztahujícího se k provozování živnosti. Vzhledem k tomu, že tímto ustanovením není požadováno nabytí majetkového podílu na živnosti dědictvím, lze dovodit, že pozůstalý partner má právo pokračovat v provozování živnosti po skončení dědického řízení i když není dědicem, a to za předpokladu, že nabyl majetková práva vztahující se k živnosti kdykoliv i před úmrtím podnikatele.

6.4 Pokračování v živnosti po skončení řízení o dědictví

Po skončení řízení o dědictví mohou tedy za podmínek v zákoně uvedených pokračovat v živnosti ve smyslu § 13 odst. 4 osoby, jestliže nabyly majetkového práva na živnosti. Stejně jako v prvním případě je nutné úmysl pokračovat v živnosti sdělit živnostenskému úřadu písemně do jednoho měsíce po skončení dědického řízení. Současně musí živnostenskému úřadu jmenované osoby doložit doklady, že splňují podmínky provozování živnosti, jinak jsou opět povinny ustanovit osobu odpovědného zástupce.

Na základě takového oznámení provede živnostenský úřad zápis těchto osob do živnostenského rejstříku na dobu 6 měsíců. Jestliže uvedené osoby nezískají

během uvedené lhůty vlastní živnostenské oprávnění, nemohou živnost po uplynutí 6 měsíců nadále provozovat.⁸³

U ohlašovacích živností musí mít oznámení stejné náležitosti, jaké má ohlášení, u koncesovaných živností stejné náležitosti, jaké má žádost o udělení koncese. Další postup živnostenského úřadu je ale specifický, neboť pokračující osoby nemusí, kromě správce dědictví, splňovat stejné předpoklady jako podnikatel.

Zákon nevylučuje, že může být oprávněných pokračovatelů více a v takovém případě bude nutno vydat všem oprávněným pokračovatelům průkazy živnostenského oprávnění s uvedením časového omezení.

7 Společně posuzované osoby pro účely dávek státní sociální podpory a pomoci v hmotné nouzi

Uzavření registrovaného partnerství se projeví i v oblasti sociální, neboť registrované partnerky/registrovaní partneři se považují pro účely poskytování některých sociálních dávek (zejména státní sociální podpora) za společně posuzované osoby, pokud spolu užívají byt a společně hradí náklady na své životní potřeby.

7.1 Společně posuzované osoby v rámci systému státní sociální podpory

System státní sociální podpory byl zaveden zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Státní sociální podpora je system státních dávek určených

⁸³ Hrozinková, E., Živnostenský zákon v praxi, 7. aktualizované vydání. ANAG, 2008, s. 61

především rodinám s nezaopatřenými dětmi. Jde o státem organizovanou sociální solidaritu mezi rodinami bezdětnými a rodinami s dětmi, mezi rodinami s vyššími příjmy a rodinami s nižšími příjmy.⁸⁴

Dávkami státní sociální podpory se stát podílí na krytí nákladů na výživu a ostatní základní potřeby dětí a rodin a také nákladů spojených s některými dalšími sociálními situacemi, je-li jejich poskytnutí z hlediska sociálního a ekonomického důvodné. Proto je také hlavním kritériem pro přiznání některých dávek státní sociální podpory příjmová situace rodiny. Náklady na státní sociální podporu hradí stát.

Zákon o státní sociální podpoře upravuje systém státní sociální podpory komplexně. Obsahuje nejen věcnou úpravu podmínek vzniku nároku na jednotlivé dávky, jejich výši a výplatu, ale i otázky organizace a řízení.⁸⁵

Při vzniku nároku na dávky státní sociální podpory musí být splněna řada podmínek stanovených zákonem. Je to především trvalý pobyt na území České republiky, výše příjmu v tzv. rozhodném období, pro poskytnutí některých dávek je rozhodující nezaopatřenost dítěte či jeho zdravotní stav. Nárok na dávky státní sociální podpory může vzniknout jen fyzické osobě, pokud tato osoba a osoby s ní společně posuzované jsou na území České republiky hlášeny k trvalému pobytu.

Pro posouzení nároku na dávku poskytovanou v závislosti na výši příjmu, tj. na dávku testovanou, se příjmy započítávají v tzv. rozhodném období. Rozhodným obdobím, za které se zjišťuje rozhodný příjem, je např. u sociálního příplatku a příspěvku na bydlení období kalendářního čtvrtletí předcházejícího kalendářnímu čtvrtletí, na které se nárok na dávky uplatňuje. Výše příjmů, které jsou rozhodné pro přiznání dávky, vychází z předpisů o daních z příjmů a zákon o státní sociální podpoře se také přímo na uvedený předpis odvolává. Okruh příjmů započitatelných

⁸⁴ Tröster, P. a kol. Právo sociálního zabezpečení. 4. přepracované a doplněné vydání. Praha : C.H. Beck, 2008, s.247

⁸⁵ Tröster, P. a kol. Právo sociálního zabezpečení. 4. přepracované a doplněné vydání. Praha : C.H. Beck, 2008, s.248n.

do rozhodného příjmu vymezuje zákon o státní sociální podpoře taxativně, což znamená, že jiné než uvedené příjmy nelze do rozhodného příjmu zahrnout.

Rozhodný příjem pro vznik nároku na dávky státní sociální podpory se nezjišťuje pouze u oprávněné osoby, ale i u osob s touto osobou společně posuzovaných. Zákon o státní sociální podpoře tyto osoby nazývá rodinou a výše příjmů, popř. i další podmínky se pak zjišťuje v takové rodině.

Rozhodný příjem se vždy zjišťuje za celou rodinu, kterou pro účely StScPod tvoří oprávněná osoba a ostatní osoby společně posuzované. Rodinu v zásadě tvoří nezaopatřené děti a jejich rodiče, popř. osoby, které rodiče nahrazují. Žije-li oprávněná osoba sama, považuje se za rodinu sama tato osoba. Žádná z osob nemůže být posuzována jako oprávněná osoba nebo společně posuzovaná osoba současně ve více rodinách, jde-li o společně posuzované osoby pro účely přídatku na dítě, sociálního příplatku a rodičovského příspěvku; jestliže je některá z uvedených osob společně posuzována pro účely přídatku na dítě nebo sociálního příplatku, může být společně posuzována pro příspěvek a bydlení, jsou-li splněny podmínky pro takový postup. Pro účely příspěvku na bydlení se pro zjišťování příjmu považují za rodinu všechny osoby užívající byt, které jsou v témže bytě hlášeny k trvalému pobytu. Podmínka aby spolu trvale žily a společně uhrazovaly náklady na své potřeby, se však nevyžaduje.

V dnešní moderní době však často dochází k různým formám společného soužití a proto pojem rodina nabývá v rámci StScPod širokého významu.

StScPod stanoví, ve kterých případech se má vždy za to, že jde o osoby, které spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby. Společně posuzovanými osobami jsou, není-li stanoveno jinak,

a) nezaopatřené děti

b) nezaopatřené děti a rodiče těchto dětí; za rodiče se považují i osoby, jimž byly nezaopatřené děti svěřeny do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí příslušného orgánu, manžel, partner, rodiče nebo uvedené osoby, vdovec nebo vdova po rodiči nebo uvedené osobě a druh (družka) rodiče nebo uvedené osoby,

c) manželé, partneři nebo druh a družka, nejde-li o rodiče posuzované podle písmene b),

d) nezaopatřené děti, jejich rodiče, pokud jsou nezaopatřenými dětmi a jsou osamělí, a rodiče těchto rodičů, pokud s oprávněnou osobou spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby.

Současně však dává StScPod úřadu státní sociální podpory možnost, aby ze zásady předpokládaného společného soužití a společné úhrady nákladů na vlastní potřeby u uvedeného okruhu osob učinil výjimku, pokud se jednoznačně prokáže, že zákonem vytvořený předpoklad společného soužití by neodpovídal skutečnosti. Pokud osoby po dobu 3 měsíců spolu prokazatelně nežijí, může rozhodnout, že se neposuzují jako osoby společně posuzované, nebo jde-li o příspěvek na bydlení v případech, kdy některá ze společně posuzovaných osob nejméně po dobu tří měsíců prokazatelně byt neužívá, rozhodnout, že se k ní při posouzení nároku na příspěvek na bydlení a jeho výši nepřihlíží, i když je v bytě hlášena k trvalému pobytu. Vzhledem ke značné různorodosti situací, které mohou v rodinách nastat, zákon o státní sociální podpoře blíže nespecifikuje další důvody, pro něž může úřad státní sociální podpory rozhodnout, že o společně posuzované osoby nejde.

Jsou-li rodiče dítěte rozvedeni, posuzuje se jako osoba společně posuzovaná s nezaopatřeným nezletilým dítětem rodič, s nímž dítě společně žije. Bylo-li uvedeným rodičům svěřeno dítě do společné nebo střídavé výchovy obou rodičů podle zvláštního právního předpisu, posuzuje se s nezaopatřeným nezletilým dítětem rodič určený na základě dohody těchto rodičů s tím, že tuto dohodu mohou rodiče změnit vždy jen k prvnímu dni kalendářního čtvrtletí. Pokud však rozvedený rodič,

s nímž dítě společně žije, uzavře registrované partnerství, stává se takový partner společně posuzovanou osobou.⁸⁶

Nárok na dávku státní sociální podpory vzniká splněním všech podmínek nároku, které stanoví StScPod. Nárok na výplatu dávky vznikne splněním podmínek nároku a podáním žádosti o přiznání dávky. V České republice je právní úpravou zaručena ochrana osobních údajů. Aby bylo možné ověřovat pravdivost údajů uváděných žadatelem o dávku nebo společně posuzovanými osobami, je nutné získat jejich souhlas s poskytnutím takovýchto údajů. Nárok na dávku státní sociální podpory vznikne pouze v případě, že oprávněná osoba a osoby společně posuzované dají písemný souhlas k tomu, aby státní orgány a další právnické osoby a fyzické osoby sdělily orgánům státní sociální podpory a Ministerstvu práce a sociálních věcí, pokud o dávce rozhodují, vyplácejí ji nebo kontrolují, výši příjmu těchto osob.⁸⁷

Nároky na dávky státní sociální podpory nejsou předmětem dědictví.⁸⁸

7.2 Společně posuzované osoby v rámci pomoci v hmotné nouzi

Pomoc v hmotné nouzi je relativně novým systémem, který nahradil dosavadní systém sociální potřebnosti a dávek sociální péče poskytované sociálně potřebným osobám. Účelem tohoto systému je pomoci osobám s nedostatečnými příjmy tyto příjmy zvýšit nad hranici hmotné nouze, a tak zabránit jejich setrvání v situaci hmotné nouze a tedy i sociálnímu vyloučení. Systém pomoci v hmotné nouzi obsahuje rovněž určité motivační prvky, jež vedou osobu, která se ocitla v hmotné nouzi, k aktivitě a snaze zvýšit si vlastní příjmy, především vlastní prací. Zároveň

⁸⁶ Tröster, P. a kol. Právo sociálního zabezpečení. 4. přepracované a doplněné vydání. Praha : C.H. Beck, 2008, s.251n.

⁸⁷ Tröster, P. a kol. Právo sociálního zabezpečení. 4. přepracované a doplněné vydání. Praha : C.H. Beck, 2008, s.272

⁸⁸ Tröster, P. a kol. Právo sociálního zabezpečení. 4. přepracované a doplněné vydání. Praha : C.H. Beck, 2008, s.274

jsou v právní úpravě obsaženy nástroje chránící systém pomoci v hmotné nouzi před zneužitím.

Základním kritériem je nedostatek příjmů na zabezpečení základních životních potřeb (částky na živobytí).⁸⁹

7.2.1 Příspěvek na živobytí

Termín společně posuzované osoby se dále používá v úpravě příspěvku na živobytí v rámci pomoci v hmotné nouzi. Okruh takovýchto společně posuzovaných osob je upraven v ŽivMin.

Společně se pro účely tohoto zákona posuzují:

- rodiče a nezletilé nezaopatřené děti,
- manželé nebo partneři podle zvláštního právního předpisu; za partnera se pro účely tohoto zákona považuje také partner, se kterým občan členského státu Evropské unie uzavřel registrované partnerství na základě právních předpisů jiného členského státu Evropské unie, pokud tyto právní předpisy upravují vzájemnou vyživovací povinnost mezi partnery,
- rodiče a nezletilé děti, které nejsou nezaopatřené, zletilé děti, pokud tyto děti společně s rodiči užívají byt,
- jiné osoby, které společně užívají byt, s výjimkou osob, které písemně prohlásí, že spolu trvale nežijí a neuhrazují náklady na své potřeby.

Do okruhu společně posuzovaných osob však nepatří osoba, která nastoupila výkon trestu odnětí svobody nebo byla vzata do vazby, dále osoba, která je umístěna k celoročnímu pobytu v ústavu sociální péče nebo obdobném zařízení. Orgán pomoci

⁸⁹ Tröster, P. a kol. Právo sociálního zabezpečení. 4. přepracované a doplněné vydání. Praha : C.H. Beck, 2008, s.286

v hmotné nouzi je navíc oprávněn určitou osobu z okruhu společně posuzovaných osob vyloučit. V zásadě musí u osoby v hmotné nouzi a její rodiny dramaticky poklesnout příjem, a to tak, že nedosahuje částky živobytí. Částka živobytí se odvíjí od existenčního minima a stanoví se individuálně pro každou osobu na základě zhodnocení její snahy, možností a potřeb.

Za podstatný pokles příjmů se považuje především ztráta příjmu z výdělečné činnosti, ukončení výplaty podpory v nezaměstnanosti nebo podpory při rekvalifikaci a ukončení výplaty rodičovského příspěvku. Zákon však stanoví, že i v případě podstatného poklesu příjmů se zjišťuje zároveň také příjem za období 3 kalendářních měsíců předcházejících měsíci, v němž byla uplatněna žádost o dávku. Důvodem pro toto zjišťování je skutečnost, že v PHmN je stanovena situace, ve které sice vznikne nárok na příspěvek na živobytí, ale nevznikne nárok na jeho výplatu. Touto situací je případ, kdy má osoba, nebo s ní společně posuzované osoby vysoké příjmy před přiznáním příspěvku.⁹⁰

7.2.2 Doplatek na bydlení

Další dávka, v jejíž souvislosti operujeme s pojmem společně posuzovaných osob je doplatek na bydlení. Je to dávka pomoci v hmotné nouzi, jejímž účelem je doplatit osobě v hmotné nouzi do částky na živobytí její příjem v případě, že tento nedosahuje částky na živobytí po zaplacení odůvodněných nákladů na bydlení.

Nárok na doplatek na bydlení má vlastník nebo nájemce bytu, který užívá byt, a jehož příjem, resp. příjem společně posuzovaných osob je po uhrazení odůvodněných nákladů na bydlení nižší než částka jeho živobytí, resp. částka živobytí společně posuzovaných osob. Okruh společně posuzovaných osob pro účely doplatku na bydlení je stejný jako pro účel příspěvku na bydlení ze systému státní sociální podpory. Zákon přitom podmiňuje vznik nároku na tuto dávku získáním

⁹⁰ Břeská, N., Vránová, L., Dávky pomoci v hmotné nouzi. 2. aktualizované vydání. ANAG, 2008, s. 65n.

nároku na příspěvek na živobytí a rovněž na příspěvek na bydlení ze systému státní sociální podpory.

Co se týče odůvodněných nákladů na bydlení, do těch se započítává nájemné až do výše cílového nájemného a pravidelné úhrady za služby bezprostředně spojené s užíváním bytu, popřípadě obdobné náklady spojené s družstevní a vlastnickou formou bydlení, a dále úhrada prokazatelné nezbytné spotřeby energií.

Nárok na doplatek na bydlení však nevznikne, pokud osoba bez vážného důvodu odmítne možnost levnějšího přiměřeného bydlení nabídnutou nebo zprostředkovanou obcí, v níž má trvalý pobyt. Toto neplatí pro osobu starší 65 let a poživatele starobního důchodu.⁹¹

Závěr:

V době kdy byl zákon o RP v parlamentu projednáván a schvalován protestovalo proti těmto snahám mnoho lidí z různých skupin společenského spektra. V souvislosti se schválením tohoto zákona se zejména v konzervativních a církevních kruzích začlo mluvit o krizi tradiční rodiny. To, co většinově lidem na registrovaném partnerství vadilo nejvíce, byla skutečnost, že si gayové a lesbičky dovolili žádat stejná práva, jako mají heterosexuální páry.

Registrované partnerství můžeme chápat jako institut, který má zajistit právní jistotu pro soužití dvojic stejného pohlaví. Zákon upravuje uzavírání partnerství, podmínky pro jeho zrušení nebo zánik, vzájemné majetkoprávní vztahy partnerů, jejich práva a povinnosti vůči sobě navzájem, vůči institucím a vůči státu. Zákon o registrovaném partnerství má dát stejnopohlavním párům právní jistotu v rámci právního řádu České republiky. V době projednávání a schvalování registrovaného partnerství, vyvstaly ať už v Parlamentu nebo v médiích různé otázky a dohady, které

⁹¹ Tröster, P. a kol. Právo sociálního zabezpečení. 4. přepracované a doplněné vydání. Praha : C.H. Beck, 2008, s.289n.

je dobré si na začátku ujasnit. Je vůbec zákon o registrovaném partnerství pro gaye a lesby důležitý? Nezbytný není jen z obecného hlediska uznání práv určité minority, ale tento zákon řeší důležité právní a sociální otázky gayů a leseb.

Často je odpůrci namítáno, že občanským zákoníkem respektive různými druhy smluv, lze právně ošetřit soužití osob stejného pohlaví, a proto není registrované partnerství zapotřebí. Ve skutečnosti, je možné smluvně ošetřit pouze některé dílčí otázky.

Navíc sepsání takových smluv není levná záležitost a nevyhnutelnou skutečností je i to, že většinu těchto smluv by člověk musel stále nosit při sobě a jimi se prokazovat, což je prakticky těžko proveditelné. Proto jsou tyto námitky nepřijatelné a ukazují pouze na neznalost právní úpravy a jejího praktického využití.

Nejčastější problémy vznikají při kontaktu s úřady, zdravotnickými zařízeními, pohřebními ústavy, poštou, policií, soudy, pojišťovnami, zaměstnavateli, bytovými odbory atd. Jiným způsobem, různými smlouvami, nelze především zajistit to, aby partnerská soužití dvojic téhož pohlaví byla státem a jeho právním řádem respektována.

Věc, kterou zákon neupravuje a de facto ji tedy neumožňuje, je adopce dětí gay a lesbickými páry. Z nejnovějších průzkumů, převážně z USA, se ukazuje, že neexistuje prakticky žádné negativní ovlivnění samotnou výchovou homosexuálních párů. Jedinou věcnou námitkou, je otázka, jak budou ošetřena rodičovská práva, např. při zrušení nebo úmrtí jednoho z rodičů apod.

Uzákonění registrovaného partnerství má tedy velký význam hlavně v tom, že zrovnoprávňuje stejnopohlavní svazek. Tento fakt je důležitý pro utváření sebeidentity a partnerské realizace osob, kterých se zákon přímo dotýká, s poukazem na náhled stále ještě netolerantní společnosti. První aspekt je především psychologické povahy a vychází z toho, že člověk, který se narodí s jinou sexuální orientací, prochází především v období tzv. „coming outu“ krizí identity. Jestliže jej navíc jeho společnost neakceptuje jako rovnoprávného, může být ohrožena integrita osobnosti nezbytná pro psychické zdraví. Druhý aspekt se týká boje s homofobií, která homosexualitu stále vnímá jako deviaci či přímo nemoc. Pokud by stát

neumožnil gayům a lesbičkám uzavřít nějaký druh právního svazku, nemůže účinně bojovat s netolerancí, kterou latentně podporuje tím, že takové vztahy ignoruje.

Na úplný závěr bych chtěla zdůraznit, že otázka registrovaného partnerství není jen technickou právní záležitostí, ale také výrazem uznání hodnoty menšinového životního stylu. Cesta k otevřené společnosti spočívá v neustálé proměně hranic normality a v přijímání rozmanitých alternativních skupin a jejich hodnot jako součásti občanské společnosti. Registrované partnerství jako projev uznání je po náboženské toleranci, rasové, sociální a genderové rovnosti dalším krokem v tomto pokračujícím dějinném procesu.⁹²

⁹² Cerqueirová, A.: Odpůrci často užívají pseudoargumentů; Náš svět č. 2, 2002

Použitá literatura:

- Babšická, V., Živnostenský zákon s komentářem. VIII. Aktualizované vydání. BOVA POLYGON, 2005
- Břeská, N., Vránová, L., Dávky pomoci v hmotné nouzi. 2. aktualizované vydání. ANAG, 2008
- Cerqueirová, A.: Odpůrci často užívají pseudoargumentů; Náš svět č. 2, 2002
- Fiala, J. a kol., Občanské právo. Praha: ASPI, a.s., 2006
- HOLUB M. NOVÁ H. SLADKA HYKLOVÁ J. Zákon o rodině, komentář a související předpisy. Praha: Linde Praha 2007
- Hrozinková, E., Živnostenský zákon v praxi, 7. aktualizované vydání. ANAG, 2008
- Hrušáková, M. a kolektiv. Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář. 4 vydání. Praha: C.H. Beck, 2009
- Knapp, V. a kol., Občanské právo hmotné 1, 4. aktualizované a doplněné vydání, díl 1, Praha: ASPI, a.s., 2005
- Králík, M. Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008
- MIKEŠ J. Občanské právo hmotné 3. Praha: ASPI, Wolters Kluwer 2007, díl 6
- MIKEŠ J., MUZIKÁŘ L. Dědické právo: Linde Praha 2005
- Pelikánová, I. Obchodní právo. I. díl, Praha: ASPI, a.s., 2005
- Philippi, T. Právo a rodina, č. 2/2009-11.ročník, Právní problematika přechodu nájmu bytu
- PLECITÝ, Vladimír; SKŘEJPEK, Michal; SALAČ, Josef; ŠÍMA, Alexander. Základy rodinného práva. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009
- Plecitý, Vladimír; Vrabc, Josef; Salač, Josef. Základy občanského práva. 4. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009
- Radvanová, S.-Zuklínová, M.: Kurs občanského práva- Instituty rodinného práva, 1. Vydání. Praha, C.H. Beck 1999

Radvanová, S.-Zuklínová, M.: Občanské právo hmotné 3. Praha: ASPI, Wolters Kluwer 2007, díl 4

SCHELLEOVÁ I. a kol. Dědictví a dědické právo: Computer Press 2007

Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 1. Vydání. Praha:C.H.Beck, 2008

Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. Komentář. 1. Vydání. Praha:C.H.Beck, 2008

Seznam zkratek:

PHmN	zákon č. 111/2006 Sb., pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů
Obch. Z.	zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
o. s. ř.	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
o. z.	zákon č. 40/1964, občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
RP	zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů
StSocPod	zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře ve znění pozdějších předpisů
VynZN	zákon č. 527/1990 Sb., o vynálezech a zlepšovacích návrzích, ve znění pozdějších předpisů
ŽivMin	zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů
ŽZ	zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů

Resumé (CZ):

Klíčová slova:

- **Registrované partnerství**
- **Majetkoprávní důsledky registrovaného partnerství**

I když se tomu odpůrci zákona o registrovaném partnerství bránili, po přijetí zákona došlo k určité změně pohledu na to, co lze nebo nelze nazývat rodinou. Nejvýrazněji se to projevuje v rámci zákona o státní sociální podpoře, kde se za rodinu považuje oprávněná osoba a osoby posuzované společně s ní. Kromě nezaopatřených dětí, popř. manžela, jsou v zákoně jako společně posuzované osoby výslovně uvedeni také partneři. Mým úkolem v této práci bylo, alespoň náznakově srovnat celkové důsledky uzavření manželství a registrovaného partnerství.

Uzavřením registrovaného partnerství vznikají partnerům vzájemná práva a povinnosti a také možnost zastupovat druhého partnera v běžných záležitostech. Z pohledu majetkoprávního dosahu není toto právo tak významné jako vyživovací povinnost či možnost dědit v první dědické skupině, přesto má v praktickém životě velmi významné následky a jsou registrovaným partnerům velmi důležitou pomůckou ke zlehčení některých úkonů běžného života.

Zákon zavádí zařazení registrovaného partnera do první dědické skupiny. Je to jeden z nejdůležitějších pozitivních kroků vstřícných vůči registrovaným partnerům. Často se v praktickém životě stávalo, že dlouholetí partneři neměli možnost po sobě dědit, nebo takovou možnost měli jen omezeně, jako spolužijící osoby.

Dále nastala výrazná změna v podobě vyživovací povinnosti partnerů jak za trvání registrovaného partnerství, tak po jeho zrušení. I tato povinnost přispívá k větší jistotě druhého partnera, že je přiměřeně zabezpečen, a že partneři mají už

z pohledu svého rozhodnutí zavázat se druhému, přiměřeně sdílet společnou životní úroveň a to i po zrušení partnerství.

Co se týče nabývání majetku v době trvání registrovaného partnerství, zákonodárce se řešení této otázky vyhnul. Nabývání majetku se proto řídí ustanoveními občanského zákoníku o nabývání do spoluvlastnictví.

Registrovaný partner má právo užívat byt druhého partnera a po jeho smrti či po opuštění společné domácnosti má právo přechodu nájmu.

Zákon také upravuje přechod živnosti na pozůstalého partnera jak po dobu dědického řízení, tak po jeho skončení.

A konečně, registrovaní partneři patří do okruhu společně posuzovaných osob v rámci nároků na dávky státní sociální podpory a pomoci v hmotné nouzi.

Manželství a registrované partnerství mají víc společného než by si mnozí přáli. Je důležité zamyslet se nad tím, co přináší manželství a registrované partnerství do vztahu dvou lidí? Jaký je jejich přínos pro společnost? Primárně se v této souvislosti mluví o majetkoprávních důsledcích. Jde o stmelení majetku a kapitálu, který každý z partnerů přináší do vztahu nebo který si partneři společně nahromadí v průběhu společného spoluzití do jednoho celku. Co je dále důležité je, že registrované partnerství dává partnerům jistý pocit bezpečí a jistoty před náhlým rozpadem vztahu a následné ztráty majetku či určitého zabezpečení a životního standartu.

Resume (AJ)

Proprietary legal consequences of registered partnership

- **Registered partnership**
- **Proprietary legal consequences**

Although the opponents of the *Act about registered partnership* defended against a lot, after the adoption of the act, the perspective to what can or cannot be called a family has changed. Most notably it reflects in the framework of the Law on State Social Support, where the family is considered the entitled person and jointly assessed persons. Besides dependent children, or husband, there are as jointly assessed persons also explicitly mentioned partners. My task in this work was to at least insinuatingly compare the overall effects of marriage and registered partnership.

Reciprocal rights and obligations and the possibility to represent the second partner in the current affairs arise for partners by entering the registered partnerships. From the perspective of proprietary range this act is not as important as the duty to support and maintain or the possibility to inherit in the first inheritance group, but in everyday life it has very important consequences and is a very important tool for the partners to make some everyday life acts easier.

The act establishes the classification of the registered partner in the first inheritance group. It is one of the most important positive steps towards the registered partners. It used to often happen in everyday life that many partners were unable to inherit after each other or they had just a limited possibility, as persons living together.

Another significant change occurred in the form of duty to support and maintain of partners also during the registered partnership and after its cancellation. This obligation also contributes to the greater certainty of the second partner, that they are reasonably secured, and that the partners have from their point of view to commit themselves to the partner share together a common standard of living and that even after the cancellation of the partnership.

As regards the acquisition of property at the time of the registered partnership, the legislator avoided this issue. Acquisition of property is therefore governed by the directory provisions of a Civil Code about acquiring title to common property. Registered partner has the right to use the apartment of the second partner and after his death or after leaving the household they have the right to passage lease of flat.

The act also regulates transfer of the trade to the residuary partner both during the probate proceedings and after it. And finally, registered partners are considered as jointly assessed persons within claims on subsidiary benefit.

Marriages and registered partnerships have in common more than many would like. Is it important to think about what a marriage and a registered partnership brings into the relationship of two people? What is their contribution to the society? Primarily the proprietary legal consequences are spoken in this context. It is about a combination of assets and capital that each partner brings to the relationship or the partners accumulate together into one whole during their coexistence. Other thing that is important is that the registered partnership gives partners a feeling of safety and security before the sudden disintegration of the relationship and the subsequent loss of property or a particular security and environmental standard.